

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Bakalářská práce

2015

Jolana Tuhá

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Pěstounská péče – rodina Schillerova

Bakalářská práce

Autor: Jolana Tuhá

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Vedoucí práce: Mgr. Šárka Junasová

Hradec Králové

2015

Zadání bakalářské práce

Autor: Jolana Tuhá
Studium: U12190
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Název bakalářské práce: **Pěstounská péče - rodina Schillerova**
Název bakalářské práce AJ: Foster care . family Schiller

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zabývá konkrétním případem pěstounské rodiny s vyšším počtem dětí a také obsahuje výzkum, jehož cílem je zjistit, zda a jakým způsobem se odlišuje tato pěstounská rodina se 4 dětmi v pěstounské péči od pěstounských rodin s menším počtem dětí (1-2) v pěstounské péči. V praktické části je využita kvalitativní strategie, konkrétně polostrukturované rozhovory s jednotlivými pěstouny a analýza dokumentů.

BUBLEOVÁ, Věduna; FRANTÍKOVÁ, Jana; VRÁNOVÁ, Alena. Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka. GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. KONEČNÁ, Hana; SUDOVOVÁ, Markéta. Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu? LOVASOVÁ, Lenka. Rodinné vztahy. MATEJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. MATEJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. MATEJČEK, Zdeněk; BUBLEOVÁ, Věduna; KOVAŘÍK, Jiří. Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace. NAVRÁTILOVÁ, Jitka. Role sociálních služeb v rodinné politice. Sociální práce. NOVOTNÝ, Petr a kol. Nový občanský zákoník: Rodinné právo. PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK, Radek Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. VÁGNEROVÁ, Marie. Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči.

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce
Vedoucí práce: Šárka Junasová
Oponent: Ivana Havránková
Datum zadání závěrečné práce: 6.2.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně pod vedením vedoucí mé bakalářské práce a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 10.12.2015

Jolana Tuhá

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala především vedoucí mé práce Mgr. Šárce Junasové za poskytnuté konzultace a odborné vedení při psaní mé bakalářské práce a všem pěstounům za jejich vstřícný přístup a poskytnuté informace.

Abstrakt

TUHÁ, Jolana. *Pěstounská péče – rodina Schillerova*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2015. 68 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

Vedoucí bakalářské práce Mgr. Šárka Junasová

Jak je patrné již z názvu mé bakalářské práce „*Pěstounská péče – rodina Schillerova*“, tématem mé práce je pěstounská péče. V teoretické části práci zasazuji pěstounskou péči do širšího tematického kontextu - představuji rodinu, včetně jejího významu pro dítě, formy náhradní rodinné péče, do kterých kromě pěstounské péče patří také adopce, poručenství a svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče, specifika pěstounské péče – do této kapitoly začleňuji například legislativní úpravu pěstounské péče, otázku motivace k výkonu pěstounství a finanční stránku výkonu pěstounské péče.

Práce je ve své praktické části zaměřena na zjištění, zda existují rozdíly ve faktorech, které podmiňují funkční pěstounskou rodinu z pohledu pěstounů u rodin, kde je menší počet dětí (jedno či dvě) v pěstounské péči a u rodin, kde jsou děti čtyři. Data potřebná k analýze byla získána pomocí metod kvalitativního výzkumu, přesněji metodou polostrukturovaného rozhovoru a analýzou dokumentů.

Klíčová slova: pěstoun, pěstounská péče, rodina, zdravotní postižení, ohrožené děti, rodičovská láska, rodinné prostředí.

Abstract

TUHA, Jolana. *Foster care – family Schiller*. Hradec Kralove, 2015, 68 p. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Kralove.

Leader of the Bachelor Degree Thesis: Mgr. Sarka Junasova

As it may be apparent from the name of my bachelor thesis „*Foster Care - The Schiller Family*“, that the topic of my thesis is Foster care. In the theoretical part I put foster care into a broader context - I introduce family, with its importance for the child, other forms of replacement family care, e.g. adoption, governance, consignment into the care of other person than a parent and also the specifics of foster care - to this chapter I add for example the legislature of foster care, the question of motivation for foster care and the financial side of foster care.

This work, in its practical part, is focused on detecting the fact whether there are any differences in factors undermining a working foster family from foster's point of view; it concerns the comparison of foster families with a low number of children (one or two children) and those with four children in a foster care. The data needed for an analysis have been obtained via descriptive research methods, to be more specific, via the method of a semi-structured interview and via documents analysis.

Keywords: Foster parent, foster custody, family, health disability, endangered children, parental love, environment of family.

Obsah

Úvod.....	10
1 Rodina a ohrožené dítě.....	12
1.1 Charakteristika a význam rodiny.....	12
1.2 Problematika ohrožených dětí.....	13
2 Náhradní rodinná péče.....	15
2.1 Osvojení (adopce).....	16
2.2 Poručenství.....	17
2.3 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, než rodiče.....	18
2.4 Pěstounská péče.....	19
3 Specifika pěstounské péče.....	20
3.1 Legislativní zakotvení pěstounské péče.....	20
3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	20
3.3 Předpoklady a podmínky pěstounské péče.....	21
3.4 Práva a povinnosti v souvislosti s pěstounskou péčí.....	22
3.5 Motivace k přijetí dítěte do pěstounské péče.....	23
3.6 Přínosy pěstounské péče.....	24
3.7 Možná úskalí pěstounské péče.....	25
3.8 Dávky pěstounské péče.....	26
3.8.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte.....	26
3.8.2 Příspěvek při ukončení pěstounské péče.....	27
3.8.3 Odměna pěstouna.....	27
3.8.4 Příspěvek při převzetí dítěte.....	28
3.8.5 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla.....	28
3.9 Ukončení pěstounské péče.....	29
4 Výzkumná část.....	30
4.1 Formulace hlavního a dílčích výzkumných cílů.....	30
4.2 Zvolená výzkumná strategie.....	30
4.3 Formulace hlavního a dílčích výzkumných cílů.....	32
4.4 Volba výzkumného souboru.....	34
4.5 Popis výzkumného souboru a průběh výzkumu.....	35
4.6 Způsob zpracování získaných údajů.....	42
4.7 Rizika výzkumu a výzkumné strategie.....	43

5 Analýza a interpretace údajů.....	44
6 Shrnutí výzkumné části.....	62
Závěr.....	64
Seznam tabulek.....	65
Seznam použitých zdrojů.....	66

Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji problematice pěstounské péče. Tato problematika je v současné době velmi aktuální a diskutovaná. U odborné i laické veřejnosti je možné setkat se s různými pohledy a názory na pěstounskou péči. Přibližně před dvěma lety jsem měla možnost seznámit se s manželi Schillerovými, kteří přijali do pěstounské péče již čtyři děti. Můj obdiv k nim je jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla blíže poznat situaci v této pěstounské rodině. Chtěla jsem zjistit, kdo nebo co bylo hlavním impulsem k tomu, aby se dva lidé rozhodli pro takový krok. Často mne po našem prvním setkání napadala otázka „Proč se rozhodli dát domov cizím dětem?“ Dětem, které do doby, než se dostaly do pěstounské rodiny, neměly možnost poznat život tak, jak ho prožívá většina dětí, tedy život bez týrání, bez nezájmu a zanedbávání, dětem, které mají řadu zdravotních obtíží.

Dalšími neznámými jsou pro mne, jak se paní Schillerová vyrovnává se závažnými zdravotními problémy dětí a co jí pomáhá tak náročnou situaci zvládat. Napadají mě různé možnosti, například, že podporu poskytuje širší rodina nebo možnost, že situaci zvládají díky podpoře státu, jak na bázi finanční podpory, tak možností sociálních služeb. Tyto informace jsou pouze mými domněnkami, proto jsem se rozhodla je ověřit prostřednictvím výzkumného šetření ve své bakalářské práci.

Od roku 2012 pracuji na Kontaktním pracovišti Úřadu práce, na oddělení nepojistných sociálních dávek, kde jsem měla možnost seznámit se s problematikou pěstounství. Pěstounů bohužel stále není dost na to, aby bylo postaráno o všechny děti, které přišly o své rodiče, nebo o něž jejich rodiče nestojí. Většina pěstounů má v péči jedno nebo dvě děti. Najdou se ale naštěstí i výjimeční pěstouni, mezi něž patří i manželé Schillerovi, kteří se rozhodnou dát domov většímu počtu dětí. Schillerovi v současnosti pečují o čtyři děti.

Zajímá mne, zda se liší pěstounská rodina Schillerových se 4 dětmi v péči od jiných rodin s menším počtem dětí v pěstounské péči. Hlavní výzkumná otázka práce zní: Existují rozdíly ve faktorech, které podmiňují funkční pěstounskou rodinu z pohledu pěstounů u rodin málopočetných (jedno až dvě děti v pěstounské péči) a rodin vícepočetných (Schillerovi se čtyřmi dětmi v pěstounské péči)?

K dosažení stanoveného cíle jsem využila kvalitativní výzkum. Nezbytné informace jsem zjistila prostřednictvím metod polostrukturovaného rozhovoru a analýzy dokumentů. Nejpodstatnější pro výzkum byly rozhovory s pěstouny. Analýzu dokumentů jsem použila při prostudování literatury s tematikou pěstounství, a také při seznámení se s anamnézou dětí (podklady byly poskytnuty pěstouny). Ze studia odborné literatury jsem získala informace nezbytné pro zpracování teoretické části bakalářské práce. V teoretické části popisují jednotlivé formy náhradní rodinné péče s konkrétním zaměřením na pěstounskou péči, její podmínky a legislativu s ní spojenou. Část praktická obsahuje informace o pěstounských rodinách.

1 Rodina a ohrožené dítě

1.1 Charakteristika a význam rodiny

Rodina je považována za nejdůležitější faktor, který má vliv na celkové zrání i utváření osobnosti dítěte. Rodina je proto v tomto směru institucí (sociální a společenskou), jejímž smyslem je především zabezpečení řádné péče a výchovy dítěte, vytvoření harmonického, stálého, citově příznivého a stabilního prostředí tak, aby bylo dítě schopno kladného rozvoje po duševní i charakterové stránce – jen v rodině se totiž může osobnost dítěte vyvinout ve zdravou a společensky užitečnou bytost.[Matějček, 1994] Je proto zřejmé, že by bylo ideální, kdyby v rodině mohlo vyrůstat každé dítě – realita je však mnohdy bohužel jiná.

Jednoznačná definice rodiny je obtížná. Jak uvádí Matějček [2005], jinak by rodinu charakterizoval právník, jinak sociolog, demograf, či národohospodář – každý z nich by vyjmenoval několik znaků, které rodinu definují – „*budou to osoby rodičů a dětí, určitá životní pospolitost, nejrůznější funkce, jež musí rodina plnit, různá právní ustanovení, která se na ní vztahují, atd.*“ [Matějček, 2005, s. 362]. Na rodinu lze nahlížet z různých hledisek, pohledem různých vědních oborů.

Obecně (z tradičního pohledu) lze za rodinu považovat skupinu osob, které jsou spojeny příbuzenským vztahem, vzniklým buďto pokrevními vazbami, nebo sňatkem. Poslední zmíněnou skutečnost potvrzuje i Lovasová [2005] – z právního hlediska je vznik rodiny možné podmínit uzavřením manželství.

Psychologický slovník definuje rodinu podobným způsobem: jako „*společenskou skupinu, spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí*“ [Hartl, Hartlová, 2009, s. 512].

Moderní pojetí se ovšem od tohoto tradičního názoru odklání – např. Navrátilová [2007] vymezuje rodinu dvojitým způsobem:

- jednak chápe rodinu jakožto soužití lidí, vázaných k sobě partnerským, manželským, či rodičovským vztahem,
- jednak chápe rodinu jako domácnost, kdy se „*do rodiny počítají ti, kteří společně žijí v rámci jedné domácnosti*“ [Navrátilová, 2007, s. 106] (nutno dodat, že institut pěstounské péče lépe vystihuje tento druhý způsob vymezení rodiny).

Rovněž z hlediska rodinné terapie se pracuje s pojetím rodiny, která není konstruována biologicky, ale sociálně. Nezbytné je rovněž zmínit individuální přístup každého jedince - někdo považuje za rodinu členy domácnosti, ale např. rodiče, kteří žijí jinde, již ne, jiný zahrnuje i příbuzné a nepříbuzné blízké osoby, další jen pokrevní příbuzné, kteří spolu žijí v jednom bytě. Děti často za členy rodiny označují i domácí zvíře.[Gjuričová, Kubička, 2003]

Problematicnost definování rodiny zdůrazňuje i Gjuričová a Kubička [2003] – v posledních dvaceti letech se podle nich normalizovalo použití plurálu: začalo se hovořit o rodinách nebo o formách rodin, přičemž potenciál těchto jiných forem rodin, než je tradiční majoritní biologická rodina, nelze přehlížet. Autoři tuto myšlenku blíže rozvádějí s tím, že tyto jiné formy rodiny byly ještě v 70. a 80. letech 20. století prezentovány v negativním významu – jako rozpadlé, nebo rozvrácené byly označovány zejména rodiny po rozvodu manželů, čímž se „udržovalo negativní společenské vnímání i sebepojetí členů rodin“.[Gjuričová; Kubička, 2003]

V současné době je již přístup jiný – vedle rodin úplných a neúplných (vlivem rozvodů, úmrtí, dobrovolné samostatné péče o dítě) jsou běžné rodiny nesezdané, doplněné (sňatkem, nebo kohabitací rodiče), tří generační, ale i rodiny nebiologické, tedy sociálně utvořené (vzniklé adopcí, nebo pěstounským vztahem). Diskutuje se i o rodinách s homosexuálními rodiči, o bezdětných rodinách, a prakticky zcela nové zkušenosti přináší střídavá výchova dětí po rozvodu rodičů, kdy děti žijí střídavě v domácnosti otce i matky – zde je užíván pojem binukleární rodina.[Gjuričová; Kubička, 2003]

Na struktuře ani uspořádání rodiny kvalita rodinného života nezáleží. Jak zdůrazňuje Matějček [1998], zásadní je to, co v rodině probíhá a jak rodina funguje: „*ukázalo se, že vnější znaky rodiny jsou pro dítě málo významné. Rodina může a nemusí být tam, kde se o jedno dítě stará několik dospělých, nebo kde se jeden dospělý stará o několik dětí, ani tam, kde dítě je biologickým potomkem svého vychovatele, ani tam, kde je rodina ustanovena podle zákona a má nejrůznější společenská požehnání.*“[Matějček, 1998, s. 4]

1.2 Problematika ohrožených dětí

První roky života jsou pro každého jedince zcela zásadním obdobím, ve kterém jsou utvářeny jeho vlastnosti, povaha, sociální dovednosti. Na tom, jakým způsobem budou tyto charakteristické rysy vytvořeny, mají přitom hlavní podíl okolní vlivy. Každé dítě však nemá

to štěstí, aby mohlo vyrůstat se svými rodiči v milujícím prostředí – v řadě případů rodina svou úlohu ve výchově dítěte neplní (problémy s rodičovstvím, poruchy funkce rodiny).

Neuspokojuje-li však rodina základní psychické a fyzické potřeby dítěte, je jeho další vývoj negativně poznamenán.[Matějček, 1998] Tuto skutečnost lze podložit konstatováním Vágnerové [2005. S. 258]: „*Rodina je primárním sociálním prostředím, zásadně ovlivňujícím rozvoj dětské psychiky; v případě své nedostačivosti, nebo selhání jej může také významně poškodit.*“

Již zmíněné narušení funkce rodiny může vést k tomu, že se rodiče o dítě nedokáží, nemohou, nebo nechtějí postarat. Důvody mohou být nejrůznější – od přírodních katastrof, přes úmrtí v rodině, dlouhodobé onemocnění rodiče, ztrátu zaměstnání, nezralost rodičů, poruchu osobnosti rodiče a řadu dalších. Ať jsou však důvody jakékoliv, Pemová a Ptáček [2012] zdůrazňují, že dítě se ocitá ve stavu ohrožení a „*pomoc, kterou potřebuje, musí přijít zvenčí.*“ [2012, s. 28]

Vznik některé ze zmíněných situací musí vést nutně k hledání řešení, které bude pro dané dítě nejvhodnější. Ochrana dětí před jakýmkoliv formami ohrožení je povinností státu (tato povinnost vyplývá z ústavních i zákonných norem), stejně tak je tedy úlohou státu, aby zajistil i náhradu přirozené rodinné atmosféry, co možná nejlépe - aby dítě nebylo znevýhodněné, nestrádalo, aby se mohlo správně rozvíjet a dospívat. Zmíněná náhrada samozřejmě nemůže být zcela plnohodnotná, nicméně pro děti, které z nejrůznějších důvodů nemohou žít ve vlastní rodině, je nejpříjemnějším řešením. [Pemová; Ptáček, 2012]

Samozřejmostí musí být komplexní posouzení všech aspektů rodiny (z hlediska rodičovských kompetencí, zázemí širší rodiny) a dítěte (jeho fyzického a psychického stavu, sociálních dovedností), stejně tak stanovení přesné míry ohrožení dítěte. Při volbě řešení musí být prioritní aktivity, které by přispěly k obnovení funkcí původní rodiny, a až tehdy, není-li obnova rodiny možná a ani širší rodina nemůže k řešení problému přispět, se zvažuje umístění dítěte mimo rodinu. [Pemová; Ptáček, 2012]

Vyjmutím z vlastní rodiny jsou děti rovněž ohroženy, nejen ztrátou blízké osoby, ale i absencí klíčové osoby, ke které by mohly mít úzkou vazbu - kladný emoční vztah. Těsný vztah s konkrétní osobou je pro dítě nejdůležitější zejména v prvních letech života, nezastupitelný je však i v pozdějším věku. Ústavní vychovatelé nejsou objektivně schopni naplňovat individuální kontakt pro jednotlivé dítě, byť by se více chtěli – vzhledem k počtu dětí na

jednoho dospělého, to není v jejich silách. Lásku, osobní přístup a soustavnou péči jediné osoby však dítě ke svému správnému vývoji potřebuje a jejich absencí je ohroženo. [Matějček, 1998]

2 Náhradní rodinná péče

Jak již bylo uvedeno výše, rodina je pro zdravý vývoj dítěte naprosto nenahraditelná. Poskytuje dítěti přirozený vzor, jak se postavit vůči okolnímu světu, jak si vybudovat vlastní postoje, názory, způsob přemýšlení a podobně. Byť je pro mnohé biologická rodina naprostou samozřejmostí, řada dětí musí čelit její absenci. [Portál, 2011]

Ať již rodina své funkce zabezpečit nemůže, nedokáže, či nechce, optimální řešení se nabízí v podobě náhradní rodinné péče – jedná se o institut sociálně-právní ochrany dětí, jehož cílem je, „*aby se do vhodné rodiny dostalo vhodné dítě, a aby se podařilo sladit na jedné straně očekávání žadatelů a na druhé straně zajistit naplňování oprávněných a dlouhodobých potřeb dítěte, vytvořit podmínky pro vztah mezi dítětem a budoucími náhradními rodiči tak, aby dítě zakoušelo bezpodmínečné přijetí*“ [Portál, 2011]. Náhradní rodina, může pro dítě nahradit rodinu biologickou, pokud funguje bezproblémově. [Portál, 2011]

Náhradní rodinná péče je formou péče o děti, „*kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.*“ [Matějček, 1999, s. 31] Dítěti takovéto prostředí přináší potřebné pocity bezpečí a jistoty, zároveň může vnímat rodinný systém, osvojit si zákonitosti jeho fungování a vytvořit si trvalejší emoční vazbu k členům rodiny náhradní. [Matějček, 1999]

Na tomto místě je nutné pro úplnost dodat, že kromě systému náhradní rodinné péče existuje i jiná forma zabezpečení dítěte – tou je **náhradní ústavní výchova**. Byť mají obě formy své výhody i nevýhody, a každá z nich může v konkrétní situaci lépe vyhovovat potřebám daného dítěte, obecně vzato je náhradní rodinná péče, mnohem bližší přirozené péči vlastní rodiny, proto je pokládána za prospěšnější, při volbě péče mimo rodinu má přednost péče náhradní rodinná před ústavní výchovou dítěte. [Matějček, 1998]

Domnívám se, že náhradní rodinná péče je stále pro část společnosti poněkud mlhavým pojmem. Obecně existuje určité povědomí o tom, že děti, které nemají rodiče, jsou umístěny v dětských domovech, z nichž si je ti, kdo mají zájem, mohou odvést k sobě domů. Takto

jednoduché to však bohužel není - náhradní rodinná péče má přesná zákonná vymezení¹, řadu podmínek a především forem. Například poručenství je formou pro laickou veřejnost

Základními typy náhradní rodinné péče tedy jsou:

- osvojení (adopce),
- poručenství,
- svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, než rodiče,
- pěstounská péče. [Ministerstvo, 2013]

2.1 Osvojení (adopce)

Termín **adopce**² je u laické veřejnosti vžitý více a dlouhodoběji, právní terminologie používá pojem **osvojení** – oba výrazy je však možné, jak uvádí Gabriel a Novák [2008], v daném kontextu považovat za synonyma. Ryšávková a kolektiv [2014] konstatují, že stěžejním cílem osvojení je oficiálně přijmout do rodiny nepokrevního potomka, nový občanský zákoník tento krok výstižně popisuje jakožto přijetí cizí osoby za vlastní. [Novotný a kol., 2014, s. 112]

V České republice je osvojení nejvyšší možnou a nejčastěji praktikovanou formou náhradní rodinné péče, přičemž ji lze považovat prakticky za ideální variantu pro opuštěné dítě - osvojitelé jej přijímají za vlastní. [Novotný a kol., 2014, s. 112]

Od 1.1.2014 je osvojení upraveno občanským zákoníkem (zákon č. 89/2012 Sb., v platném znění), který nahradil předchozí právní úpravu, dnes již zrušený zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

Při osvojení vzniká mezi osvojiteli (novými rodiči) a dítětem z hlediska práva stejně plnohodnotný vztah, jako mezi biologickou rodinou – dítě získá příjmení svých osvojitelů, na které přechází i plná rodičovská zodpovědnost (rodičovská práva a povinnosti), přičemž ve vztahu k biologickým rodičům tato zodpovědnost zaniká. Příbuzenský vztah k osvojenému dítěti pak platí i ze strany příbuzných osvojitelů. [Gabriel; Novák, 2008]

Osvojení je možné pouze při splnění několika zákonem vymezených podmínek:

¹ Primárně ji upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, oba ve znění pozdějších předpisů.

² z anglického „*adoption*“ – přijetí

- **dítě je tzv. právně volné** – právní volnost je podmíněna **písemným souhlasem** biologických rodičů (tento souhlas mohou rodiče udělit nejdříve šest týdnů po narození dítěte). Souhlas se nevyžaduje, pokud byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti, není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání, zdržuje se na neznámém místě a toto místo se nepodaří zjistit. K osvojení není třeba souhlasu rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem.
- mezi dítětem a osvojitelem musí být **přiměřený věkový rozdíl**,
- o osvojení rozhodl soud (před samotným rozhodnutím soudu musí být dítě minimálně tři měsíce v tzv. předadopční péči budoucích osvojitelů). [Gabriel; Novák, 2008]

Osvojit dítě může „*manželská dvojice, jeden z manželů, pokud s tím druhý manžel souhlasí, a také manžel(-ka) rodiče dítěte.*“ [Gabriel; Novák, 2008, s. 43].

Jednou ze zásadních změn, kterou přinesl nový občanský zákoník, platný od 1.1.2014 je skutečnost, že osvojit lze i zletilou osobu (doposud bylo možné osvojit pouze dítě, tedy osobu nezletilou). Přesné podmínky osvojení zletilé osoby upravuje nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012, Sb. v platném znění).

2.2 Poručenství

Pojem poručenství není mezi veřejností příliš zažitý, poručenství upravuje stejně jako předešlou formu občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb., v platném znění).

Poručenství bývá někdy označováno za rozšířenou pěstounskou péči. Důvodem je to, že poručník je také zákonným zástupcem dítěte a má vůči němu všechna práva a povinnosti (s výjimkou povinnosti vyživovací) – není tedy nijak závislý na vůli biologických rodičů, byť musí v podstatných věcech žádat o souhlas soud. Předpokladem pro ustanovení poručenské péče je skutečnost, že rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu nevykonává žádný z rodičů dítěte. [Novotný a kol., 2014]

K ustanovení poručenské péče může dojít v následujících případech [Novotný a kol., 2014]

- rodiče dítěte nežijí, nebo nejsou známi,
- rodiče byli zbaveni rodičovské odpovědnosti,
- výkon rodičovské odpovědnosti byl pozastaven,

- rodiče mají omezenou svéprávnost.

Autoři dodávají, že v praxi bývají do poručenské péče svěřovány zpravidla děti, které jsou sice právně volné, ale z důvodu zdravotního nebo duševního postižení či jiných handicapů, nebo vyššího věku, se jim těžko hledají osvojitelé. Poručník má přitom právo na stejné hmotné zabezpečení, jako pěstoun, a může se jím stát pouze plně svéprávná osoba, případně dvě osoby současně (většinou se jedná o manžele). Ustanovení konkrétního poručníka mohou soudu doporučit rodiče, a není-li to v rozporu se zájmy dítěte, soud tomuto doporučení zpravidla vyhoví. Výkon poručnické úlohy může (v případě, že není nalezena vhodná osoba z řad příbuzných a blízkých dítěte) vykonávat i orgán sociálně-právní ochrany dítěte, pak se jedná o tzv. veřejné poručenství (jedná se např. o případy, kdy je dítě v ústavní výchově), nebo je poručníkem ustanovena osoba, vedená v evidenci žadatelů o pěstounskou péči, či osvojení. [Novotný a kol., 2014]

2.3 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, než rodiče

Ve chvíli, kdy o dítě nemůže osobně pečovat žádný z jeho rodičů, ani jej nelze svěřit do poručenské péče, rozeznává zákon možnost svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, než jeho rodiče – tuto osobu označuje zákon jako osobu pečující. O svěření dítěte do osobní péče jiného člověka rozhoduje vždy soud a toto rozhodnutí musí být v souladu se zájmy dítěte. [Občanský, 2012] Jak výslovně uvádí zákon, institut pečující osoby „nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči, ani péči, která musí předcházet osvojení“ a vždy „má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově.“ [Občanský, 2012]

Při výběru vhodné osoby dává soud zpravidla přednost příbuznému, nebo jiné osobě dítěti blízké, teprve v případě, kdy by se žádná taková vhodná osoba nenašla, rozhodne jinak. Každopádně soud vždy při rozhodování o svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, než rodiče, zkoumá několik aspektů [Novotný a kol., 2014]:

- zda má pečující osoba bydliště na území České republiky,
- zda pečující osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí,
- zda pečující osoba poskytuje záruky, že bude o dítě řádně pečovat

Po dobu, kdy je dítě v péči pečující osoby, mají rodiče povinnost hradit k jejím rukám výživné, které jim s ohledem na jejich možnosti, schopnosti a majetkové poměry stanoví soud. [Občanský, 2012]

2.4 Pěstounská péče

Pěstounská péče je další z forem náhradní rodinné péče – někdy je označována za náhradní rodinnou péči v té nejčistší podobě [Novotný a kol., 2014]. Pěstounství velmi náročné, „*vyžaduje značnou trpělivost i obrovskou míru porozumění, nicméně poskytuje dítěti nenahraditelné prostředí, v němž může navazovat důvěrné citové vztahy, čehož v rámci ústavní výchovy jednoduše nelze dosáhnout.*“ [Ptáček, 2014]

Pěstounská péče je určena primárně dětem, u nichž není možné umístění ve vlastní biologické rodině a nejsou ani právně volné k tomu, aby mohly být osvojeny - přednost je však vždy dána příbuzné osobě, která se chce dítěte ujmout (před osobou cizí). [Novotný a kol., 2014]

Pěstounská péče je tedy státem řízená a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zabezpečuje jednak hmotné zajištění dětí, o které se rodiče nemohou, nebo nechtějí starat, jednak přiměřenou odměnu těm, kteří dětem toto zabezpečení poskytují (pěstounům). Pěstouni mají právo rozhodovat o běžných záležitostech, týkajících se dítěte, při závažnějších rozhodnutích je však nutný písemný souhlas rodičů, kteří zůstávají zákonnými zástupci dítěte. Dítěti musí být navíc umožněn styk s biologickými rodiči, je-li to možné a pro dítě žádoucí, pravidelný styk s dítětem je i právem jeho rodičů (pokud soud nerozhodne jinak). [Novotný a kol., 2014]

Pěstounská péče je vždy chápána jako dočasná. Zákon výslovně zmiňuje, že o pěstounské péči může soud rozhodnout pouze na dobu, po kterou trvá překážka, bránící rodičům v osobní péči o dítě, biologický rodič může o navrácení dítěte do své péče kdykoliv požádat a bude-li to v souladu se zájmy dítěte, soud této žádosti vyhová. [Občanský, 2012]

3 Specifika pěstounské péče

3.1 Legislativní zakotvení pěstounské péče

Systém náhradní rodinné péče, do něhož spadá i pěstounská péče, je v současné době (od počátku roku 2013) legislativně upraven zejména:

- **zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník**, ve znění pozdějších předpisů,
- **zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů – tento zákon zároveň upravuje dávky pěstounské péče.

Z dalších významných zákonů, které situaci rodin s dětmi, přijatými do náhradní rodinné péče, upravují, je potřeba zmínit:

- zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů - upravuje peněžitou pomoc v mateřství,
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů – upravuje příspěvek na péči (pro osoby závislé na péči z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu),
- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů - upravuje zápočet péče pro účely důchodového pojištění,
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů – upravuje posuzování zdravotního stavu,
- a další. [Adopce, 2010]

3.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pro úplnost nelze pominout skutečnost, že pěstounská péče rozeznává v podstatě dvě formy - klasickou, kdy se pěstouni starají o dítě dlouhodobě, zpravidla až do jeho zletilosti (v tomto smyslu je pěstounská péče chápána i ve všech ostatních kapitolách tohoto textu a je realizována také v rodině Schillerových), a tzv. pěstounskou péči na přechodnou dobu, kterou náš právní řád zná teprve od poloviny roku 2006.

Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle jeden rok [Novotný a kol., 2014] – to neplatí, pokud „jsou do pěstounské péče téhož pěstouna svěřeni sourozenci dítěte, kteří byli do

této péče svěřeni později, ne však na dobu delší, než po kterou má trvat pěstounská péče sourozence, který byl do pěstounské péče na přechodnou dobu témuž pěstounovi svěřen jako poslední“. [Novotný a kol., 2014, s. 182] Tato forma pěstounské péče počítá s časovým omezením pěstounství na dobu, po kterou existuje závažná dočasná překážka v péči o dítě jeho rodiči, nebo na dobu, než bude moci být dítě svěřeno do péče budoucích osvojitelů (např. nebyl doposud dán souhlas matky, souhlas není pravomocný, nebo soud zatím pravomocně nerozhodl, že souhlas není nutný). [Novotný a kol., 2014]

3.3 Předpoklady a podmínky pěstounské péče

Jaké předpoklady a podmínky musí splnit dítě, aby mohlo být svěřeno do pěstounské péče, bylo již průběžně projednáno výše. Stávající kapitola se proto zaměří především na podmínky, které jsou nezbytné k tomu, aby se mohl stát člověk pěstounem.

Pro pěstounskou péči musí potenciální pěstoun splňovat především následující podmínky [Novotný a kol., 2014]:

- musí se svěřením dítěte do pěstounské péče souhlasit,
- musí skýtat záruky řádné péče o svěřené dítě,
- musí mít bydliště na území České republiky.

Smysl **podmínky bydliště** spočívá v tom, že biologičtí rodiče zůstávají s dítětem nadále právně propojeni, předpokládá se kontakt s nimi a v případě, že to bude možné, i navrácení dítěte do původní rodiny. Svěření dítěte do ciziny proto není přípustné (zde existuje odlišnost od mezinárodní adopce dítěte, kdy vazby k původní rodině zanikají a dítě se trvale začleňuje do nové rodiny). [Novotný a kol., 2014] **Podmínka souhlasu zájemce** o pěstounskou péči se svěřením dítěte do pěstounské péče vychází z toho, že řízení o svěřením dítěte do pěstounské péče může soud zahájit i bez návrhu – v této souvislosti se rovněž předpokládá, že zájemci si podají žádost o zprostředkování pěstounské péče. **Záruky řádné péče** požaduje soud u pěstounů stejně, jako u jakýchkoliv jiných pečujících osob – jedná se o trestní a občanskou bezúhonnost, stabilní zázemí co se týče bydlení, neexistenci finančních problémů (exekuce, konkurz, oddlužení, apod.). V případě, že se pěstounem má stát osoba za trvání manželství, vyžaduje zákon rovněž **souhlas druhého manžela** – i když tento manžel pěstounem nebude, musí se na péči o dítě podílet a svému manželovi (pěstounovi) pomáhat. [Novotný a kol., 2014]:

Při zprostředkování pěstounské péče jsou jak dítě, tak zájemce o pěstounskou péči podrobeni odbornému posouzení. [Novotný a kol., 2014]

U dětí se posuzuje [Ministerstvo, 2013]:

- úroveň tělesného a duševního vývoje, jeho specifické potřeby a nároky,
- vhodnost náhradní rodinné péče a její formy,

u žadatelů se pak posuzuje:

- charakteristika osobnosti, psychický a zdravotní stav (zda zdravotní stav nebrání dlouhodobé péči o dítě z hlediska duševního, tělesného a smyslového),
- předpoklad vychovávat dítě,
- motivace, která vedla k žádosti o svěření dítěte do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu, prostředí v rodině apod.

Zmíněné odborné posouzení provádí místně příslušný krajský úřad s tím, že žadatelé o pěstounskou péči jsou povinni se podrobit vyšetření svého zdravotního stavu, sdělit podstatné údaje o zdravotním stavu a nahlásit název a adresu poskytovatelů zdravotních služeb, v jejichž péči jsou. [Ministerstvo, 2013]

3.4 Práva a povinnosti v souvislosti s pěstounskou péčí

Pěstoun je v první řadě povinen (a zároveň oprávněn) o dítě řádně **osobně pečovat**. Při jeho výchově vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů, v běžných záležitostech (nákup oblečení, jídla apod.) rozhoduje, dítě zastupuje a spravuje jeho jmění. Zákonnými zástupci zůstávají rodiče dítěte (neomezil-li toto jejich právo soud) – o podstatných okolnostech proto musí pěstouni rodiče informovat a k významnějším záležitostem **žádat jejich souhlas** (např. při žádosti o pas, nebo u neakutního lékařského zákroku). [Novotný a kol., 2014]

Povinností pěstouna je rovněž udržování, rozvíjení a prohlubování sounáležitosti dítěte s jeho přirozenou rodinou a umožňování jejich styku (výjimkou je situace, kdy soud rozhodl jinak – především ze závažných důvodů, jako je např. týrání, či zneužívání dítěte biologickou rodinou). Přitom má pěstoun právo na hmotné zabezpečení (odměnu pěstouna), k dítěti však nemá vyživovací povinnost [Novotný a kol., 2014, s. 184].

Vzhledem k náročnosti pěstounství má pěstoun ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí, č. 359/1999 Sb., v platném znění nárok na psychologickou, terapeutickou, nebo jinou odbornou pomoc. Dále musí být pěstounům umožněno plnit si svou povinnost vzdělávání (během 12 měsíců musí pěstouni absolvovat 24 hodin vzdělávání), tudíž mají právo na zprostředkování a zajištění bezplatné možnosti se vzdělávat, navyšovat své dovednosti a znalosti, pěstoun musí také spolupracovat s OSPOD.

3.5 Motivace k přijetí dítěte do pěstounské péče

Nejčastějšími důvody, které vedou žadatele o pěstounskou péči k rozhodnutí přijmout cizí dítě do péče, jsou [Bubleová; Frantíková; Vávrová, 2011]:

- **touha mít dítě** – vlastní dítě se páru nedaří počít, osvojení zdravého, právně volného miminka většinového etnika je záležitostí dlouholetého čekání, pěstounská péče je tedy náhradní cestou, kterou lze volit;
- **pořídít vlastnímu dítěti sourozence** – v případě, že vlastní dítě touží po společnosti a rodina by zároveň ráda pomohla ohroženému dítěti, jehož vlastní biologická rodina selhala – pak je vhodné přijmout do pěstounské péče dítě, které bude mladší, než vlastní potomek, zanedbatelné není ani rozhodnutí, zda se má jednat o chlapce, nebo děvče;
- **romantická touha pomoci dítěti, udělat dobrý skutek** – prvotní nadšení televizním filmem, či novinovým článkem jako motivace k pěstounské péči rozhodně nestačí, je potřeba nabýt odborných informací a zvážit také tu skutečnost, že byť pěstounům přijetí dítěte do rodiny hodně dá, bude je také hodně stát;
- **zúročení vychovatelských dovedností** – v případě, že jsou vlastní děti již dospělé, mají často zájemci o pěstounskou péči ambici zúročit nabyté rodičovské schopnosti a dovednosti tím, že dají domov ohroženému dítěti;
- **inspirace životním příběhem v okolí** – pozitivní zkušenost s pěstounstvím v rodině, či okruhu známých,
- **snaha pomoci dítěti** – motivace pomoci dítěti, které nemůže vyrůstat ve vlastní rodině, je sice záslužná, nicméně je potřeba si uvědomit, že o dítě, které má za sebou mnohdy řadu negativních zkušeností, podle kterých se také chová, není vždy jednoduché pečovat. [Bubleová; Frantíková; Vávrová, 2011]

3.6 Přínosy pěstounské péče

Stěžejním přínosem, kterým se pěstounská péče vykazuje, je výrazný pozitivní posun ve vývoji dítěte, zapříčiněný navázanou **citovou vazbou k pěstounovi** (většinou ženě pěstounce, zastupující roli matky). Systém pěstounské péče může dítěti poskytnout ochranu před ohrožující deprivací, které je dítě vystaveno v ústavní péči. Pěstounská rodina je v tomto ohledu ideálním řešením především pro nejmenší děti, alespoň do doby, než se pro ně najde trvalá rodina (než budou osvojeny, nebo než se budou moci vrátit do rodiny biologické). [Matějček a kol., 1997]

Aby byla pěstounská péče co nejpřínosnější, je důležité, aby se do ní děti zařadily co nejdříve. Podle Vágnerové [2012] trpí dítě, které bylo umístěno do pěstounské péče do 6 měsíců svého věku, psychickými potížemi jen v 8 % případů (měřeno následně v 11 letech věku), u dětí, které do náhradní rodiny přišly později, je to již 21 % - bezpečná vazba k rodičům je vytvořena tím snáz, čím je dítě mladší, naopak obtíže s navázáním vztahu jsou častější u starších dětí. [Vágnerová, 2012]

Kromě zmíněného hlavního přínosu, kterým je tedy možnost citové vazby k pěstounovi, však má pěstounská péče i jiné výhody:

- umožňuje společné umístění sourozenců v jedné pěstounské rodině,
- rozvíjí a podporuje schopnost sociability u dětí (přirozeně je učí společenskosti, schopnosti a dovednosti navazovat vztahy),
- podporuje pozitivní změny v hodnotovém systému (učí děti, co je skutečně důležité a co naopak),
- dítě má v pěstounské rodině větší soukromí, osobní prostor (na rozdíl od ústavní péče),
- dítě se může ztotožnit s pěstounem,
- do pěstounské péče lze umístit i děti s postižením,
- pěstounské rodiny jsou pečlivě monitorovány, pěstouni jsou povinni se vzdělávat,
- děti, umístěné do pěstounské péče, mají v porovnání s dětmi, které prošly pouze ústavní péčí, snazší přechod do reálného dospělého života. [Gabriel; Novák, 2008]

3.7 Možná úskalí pěstounské péče

Pěstounská péče je pro ohrožené děti jednoznačně přínosnou, přesto se ani v jejím případě nelze vyhnout určitým rizikům a negativním důsledkům.

Zásadní otázka vyvstává především u **přerušění citové vazby**, kterou dítě naváže s náhradními rodiči (pěstouny). Systém je nastaven tak, že pěstounská péče je vždy chápána jako dočasná, v případě pěstounské péče na přechodnou dobu je dokonce striktně stanoven limit jednoho roku trvání – poté by mělo být dítě osvojeno, případně se vrátit do biologické rodiny. Byť tedy dítě odchází z pěstounské rodiny do trvalé péče, nachází se v těžké situaci - je nuceno opustit náhradní rodinu, ke které se již často citově připoutalo a není schopné se s odloučením vyrovnat. [Vágnerová, 2012, s. 21]

Odchod dítěte z rodiny však nebývá traumatický jen pro dítě, ale i pro pěstouny. Zejména v případě pěstounské péče na přechodnou dobu, která je nastavena jen velmi omezeně na jeden rok, může dojít k potížím s uvolňováním citových vazeb – v důsledku toho by se mohla pěstounská péče na přechodnou dobu přechylovat v dlouhodobou pěstounskou péči, či osvojení. [Konečná; Sudová, 2011] Řešením tohoto problému je jediné určitá ambivalence vzájemné citové vazby mezi pěstounem a dítětem – pěstoun musí dát dítěti najevo citovou náklonnost, zároveň ji však musí vnímat a vyjadřovat s jistým odstupem a vědomím časového omezení poskytované péče tak, aby se vzájemná vazba zbytečně neprohlubovala – což je velmi náročné zvládnout. [Gabriel; Novák, 2008]

V souvislosti s výše uvedeným vyvstává návazný problém – jak zajistit, aby dítě měnilo prostředí co nejméně, aby mohlo vytvářet trvalé citové vazby a stabilizovat se. Je stále otevřenou otázkou, jak zajistit, aby se pro všechny děti v pěstounské péči **našli osvojitelé** (pokud nebude možný návrat do biologické rodiny) tak, aby nemusely být přemístěny do ústavní péče (v případě, že se jedná o pěstounskou péči na přechodnou dobu na jeden rok). Komplikace totiž mohou snadno nastat zejména právě u pěstounské péče na přechodnou dobu – když se ukáže, že optimismus ohledně sanace původní biologické rodiny nebyl na místě a dítě se do ní vrátit nemůže. Je pak nutné uvažovat, zda je přemístění do jiné pěstounské rodiny na místě – pro dítě by to znamenalo vytržení ze známého prostředí a opět psychickou zátěž a frustraci. Počet náhradních rodin, zejména osvojitelských, nebo dlouhodobě pěstounských, totiž **není stále dostačující**. [Gabriel; Novák, 2008]

3.8 Dávky pěstounské péče

Jako pěstounská péče se pro účely dávek pěstounské péče posuzuje péče o dítě, kterou poskytuje **osoba v evidenci** (osoba vedená v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu) a **osoba pečující**. Konkrétně tedy může jít o osobu [Integrovaný, 2012]:

- která je pěstounem (nikoliv na přechodnou dobu),
- která byla po dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem, nebo poručníkem (po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte),
- která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje, nebo která má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost (po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem).

Sociálních dávek, spojených s pěstounskou péčí, je hned několik [Integrovaný, 2012]:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- příspěvek při ukončení pěstounské péče,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- a příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla.

3.8.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má podle zákona nezletilé nezaopatřené dítě, svěřené do pěstounské péče. Pokud je dítě nezaopatřené i po dosažení zletilosti (z důvodu studia), nárok na dávku trvá, avšak jen do 26 let věku a jen tehdy, pokud dítě trvale žije a společně hradí náklady na své potřeby s osobou, která o ně do zletilosti pečovala. [Integrovaný, 2012]

Výše příspěvku činí za kalendářní měsíc [Integrovaný, 2012]:

- **4 500 Kč** pro dítě ve věku do 6 let,
- **5 550 Kč** pro dítě ve věku od 6 do 12 let,

- **6 350 Kč** pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- **6 600 Kč** pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Pokud je dítě svěřené do pěstounské péče osobou, která je závislá na pomoci jiné fyzické osoby, jsou příspěvky vyšší a to ve výši, kterou znázorňuje následující tabulka níže. [Integrovaný, 2012]

Tabulka 1 Příspěvky na úhradu potřeb dítěte závislého na pomoci jiné fyzické osoby

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost)	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost)
do 6 let	4 650 Kč	5 550 Kč	5 900 Kč	6 400 Kč
6 – 12 let	5 650 Kč	6 800 Kč	7 250 Kč	7 850 Kč
12 – 18 let	6 450 Kč	7 800 Kč	8 300 Kč	8 700 Kč
18 – 26 let	6 750 Kč	8 100 Kč	8 600 Kč	9 000 Kč

Zdroj: [Integrovaný, 2012]

3.8.2 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Příspěvek při ukončení pěstounské péče je **jednorázovou** sociální dávkou, na kterou má nárok fyzická osoba, která byla ke dni dosažení své zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte – nárok má tedy dítě, které dosáhlo plnoletosti a dále nestuduje (nebo studuje, ale již trvale nebydlí s dosavadním pěstounem). Výše tohoto příspěvku činí **25 000,- Kč**. [Integrovaný, 2012]

3.8.3 Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci (v případě manželů má nárok jen jeden z nich). Celková výše odměny pěstouna záleží na počtu dětí, které má pěstoun ve své pěstounské péči a činí [Integrovaný, 2012]:

- **8 000,- Kč měsíčně** - je-li pečováno o 1 dítě,
- **12 000,- Kč měsíčně** - je-li pečováno o 2 děti,

- **20 000,- Kč měsíčně** - je-li pečováno alespoň o 3 děti; nebo alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve II., III., nebo IV stupni závislosti; nebo jde-li o osobu v evidenci (i v případě, že nepečuje o žádné dítě),
- **24 000,- Kč měsíčně** – je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které bylo pěstounovi svěřeno na přechodnou dobu a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve II., III., nebo IV. stupni závislosti.[Integrovaný, 2012]

Za každé další dítě svěřené do péče se odměna pěstouna zvyšuje vždy o **4 000,- Kč**.

Je-li pečující osobou, nebo osobou v evidenci rodič, nebo prarodič otce, nebo matky dítěte, náleží jí odměna jen tehdy, pečuje-li alespoň o 3 zdravé děti, nebo alespoň o 1 dítě ve II., III., nebo IV. stupni závislosti – v ostatních případech jí náleží odměna pěstouna jen ve zvláštních případech (s ohledem na sociální a majetkové poměry pečující osoby a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte). Odměna pěstouna se pro účely daně z příjmů, pojistného na sociální zabezpečení a pojistného na zdravotní a úrazové pojištění považuje za příjem ze závislé činnosti. [Integrovaný, 2012]

3.8.4 Příspěvek při převzetí dítěte

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má **osoba pečující** v okamžiku, kdy převzala dítě do pěstounské péče. Výše příspěvku přitom činí (v závislosti na věku dítěte) [Integrovaný, 2012]:

- do 6 let věku **8 000,- Kč**,
- od 6 let do 12 let **9 000,- Kč**,
- od 12 let do 18 let **10 000,- Kč**.

3.8.5 Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Na příspěvek má nárok osoba pečující, která má ve své pěstounské péči alespoň 3 děti (včetně zletilých nezaopatřených dětí). Výše příspěvku činí **70 % pořizovací ceny vozidla**, maximálně však do částky **100 000,- Kč**. [Integrovaný, 2012]

Příspěvek může být vyplacen nejen v případě pořízení vozidla, ale také pro účely opravy vozidla, které již pěstoun vlastní (na základě dokladů o provedené opravě). Podmínkou pro

nárok příspěvku je, že osoba pečující nesmí motorové vozidlo používat k výdělečné činnosti.
[Integrovaný, 2012]

3.9 Ukončení pěstounské péče

Jak již bylo uvedeno výše, o umístění dítěte do pěstounské péče může rozhodnout pouze soud a rovněž pouze soud může tuto formu péče o dítě zrušit – může jen ze závažných důvodů, musí v případě, že o to požádá pěstoun. Dalším možným způsobem zániku pěstounské péče je dosažení zletilosti dítěte. [Adopce, 2010]

Pěstounská péče zanikne nejpozději okamžikem, kdy dítě nabude svéprávnosti, nenabude-li svéprávnosti (např. z důvodu duševní poruchy), zaniká pěstounská péče nabytím zletilosti.
[Novotný a kol., 2014]

4 Výzkumná část

4.1 Formulace hlavního a dílčích výzkumných cílů

Hlavní cíl

Zjistit, zda a jakým způsobem se odlišuje pěstounská rodina se 4 dětmi v pěstounské péči od pěstounské rodiny s menším počtem dětí (1-2) v pěstounské péči.

Dílčí cíle

DC 1. Zjistit, jaké faktory se nejvíce podílí na existenci funkční pěstounské rodiny z pohledu pěstounů, kteří pečují o 4 děti v pěstounské péči.

DC 2. Zjistit, jaké faktory se nejvíce podílí na existenci funkční pěstounské rodiny z pohledu pěstounů, kteří pečují o 1-2 děti v pěstounské péči.

DC 3. Zjistit, zda existují rozdíly v oblasti faktorů podílejících se na funkčnosti pěstounské rodiny u rodiny se 4 dětmi v pěstounské péči a rodin s 1-2 dětmi v pěstounské péči.

Výzkumná otázka

Existují rozdíly ve faktorech, které podmiňují funkční pěstounskou rodinu z pohledu pěstounů u rodin málopočetných (s 1-2 dětmi v pěstounské péči) a rodin vícepočetných (se 4 dětmi v pěstounské péči)?

4.2 Zvolená výzkumná strategie

K dosažení cílů bude využita kvalitativní výzkumná strategie. Kvalitativní metodologie má tyto základní charakteristiky: [Reichel, 2009]

- Má intenzivní charakter (jde do hloubky, ne šířky názorů respondentů).
- Je zkoumáno mnoho aspektů u mála respondentů, získávání údajů má nestandardizovaný charakter, výpovědi jsou jedinečné.
- Nejprve je proveden sběr dat, pak formulace vztahů (indukce).
- Postup reaguje flexibilně na zjištěné informace.
- Získávání údajů je nestandardizované, sběr a analýza časově náročné.
- Data jsou vyhodnocována v průběhu jejich sběru.
- Využití statistických metod minimální až nulové.

- Výpověď je jedinečná, obrazná.
- Zobecnování je „problematické, spíše nemožné“.
- Výzkum pomáhá porozumět zkoumanému problému.

Ve výzkumu jsou použity dvě výzkumné techniky, polostrukturovaný rozhovor a analýza dokumentů.

Polostrukturovaný rozhovor (rozhovor pomocí návodu, částečně řízený) se vyznačuje tím, že je připraven určitý soubor otázek, aniž je předem stanoveno jejich pořadí. Tazatel může formulace otázek modifikovat, nezbytné však je, aby byly položeny všechny, popř. je možné pokládat doplňující dotazy. Polostrukturovaná forma kombinuje výhody a minimalizuje nevýhody obou krajních forem rozhovoru (volného a strukturovaného). Výhodou je, že určitá volnost je výhodná pro vytvoření přirozenějšího kontaktu mezi tazatelem a informantem. Určitá formalizace umožňuje třídění údajů a jejich vzájemné porovnávání, zobecnování. [Reichel, 2009]

Analýza dokumentů. Hendl [2005] uvádí, že k analýze lze využít dokumenty, které vznikly za jiným účelem, než jaký je cíl aktuálního výzkumu a nevznikly pro tento výzkum. Tato výzkumná metoda se užívá pro ověření dat získaných jiným způsobem, například rozhovory. Dokumenty, které jsem v praktické části analyzoval, mi poskytla sama pěstounka a souvisely s anamnézou dětí, jejich zdravotním stavem a s jejich vývojem. Dále jsem analyzoval literaturu a legislativu, která se týká pěstounské péče, analýza těchto dokumentů je obsažena v teoretické části mé práce.

Analýza dokumentů je rovněž jednou z metod výzkumu, určených k shromažďování primárních dat. [Jurášková; Horňák, 2012]

Pro vytvoření případové studie jsem využila obě uvedené techniky kvalitativního výzkumu, po nastudování literatury se domnívám, že právě tyto výzkumné techniky mi umožní získat potřebná data.

4.3 Formulace hlavního a dílčích výzkumných cílů

Hlavním výzkumným cílem je: Zjistit, zda a jakým způsobem se odlišuje pěstounská rodina se 4 dětmi v pěstounské péči od pěstounské rodiny s menším počtem dětí (1-2) v pěstounské péči.

Tabulka 2 Transformační tabulka cílů

<i>Hlavní výzkumný cíl</i>	<i>Dílčí výzkumné cíle</i>	<i>Výzkumná technika</i>	<i>Indikátory</i>	<i>Tazatelské otázky</i>
Zjistit, zda a jakým způsobem se odlišuje pěstounská rodina se 4 dětmi v pěstounské péči od pěstounské rodiny s menším počtem dětí (1-2) v pěstounské péči.	DC 1. Zjistit, jaké faktory se nejvíce podílí na existenci funkční pěstounské rodiny z pohledu pěstounů, kteří pečují o 4 děti v pěstounské péči.	Polostrukturovaný rozhovor	Vztahová rovina Vzájemný partnerský vztah pěstounů, to znamená, pokud existují konflikty, neohrožují funkčnost partnerství a pěstounské rodiny	Jak byste popsali Váš vzájemný vztah s partnerem s ohledem na pěstounství? (Jak vás společně naplňuje pěstounství, zda se shodnete na principech ve výchově nebo vznikají konflikty? Pokud ano, jak jsou řešeny?)
			Vztah mezi pěstouny a dítětem	Jak byste charakterizovali vztah mezi vámi jako pěstouny a dítětem/dětmi?
			Vztah mezi dětmi navzájem	Jak byste charakterizovali vztahy mezi dětmi navzájem, které žijí v pěst. rodině?
			Vztahy v rámci širšího okolí („ukotvení“ v komunitě, v příbuzenských širších vztazích apod.)	Jaké máte vztahy ve Vašem širším okolí (sousedství, širší rodina, event. jiné komunity). Jsou podpůrné (emočně, vztahově, materiálně)?
			Motivace a postoje k pěstounství	Co vás motivovalo k tomu, abyste se stali pěstouny?
			Funkčnost rodiny z pohledu rozdělení rolí Rozdělení rolí v rodině (role otce, matky)	Jakým způsobem se angažuje otec/matka ve výchově a v péči o rodinu?
			Funkčnost rodiny z pohledu organizace Rozdělení činností nezbytných k zajištění chodu domácnosti	Jaké činnosti jsou nezbytné k chodu domácnosti a kdo je vykonává? (Včetně dětí)
			Materiální zabezpečení	Jaké je materiální zázemí rodiny? (Bydlení, auto, chata, další...)
			Finanční zabezpečení	Jaká je finanční podpora státu? Považujete podporu za dostačující pro naplnění

				potřeb dítěte?
		Analýza dokumentů	Rodinný stav pěstounů	V jakém postavení jsou k sobě pěstouni navzájem?
			Délka soužití	Jak dlouho žijí pěstouni společně? Jak dlouho zajišťují pěstounskou péči?
			Zdravotní stav pěstounů	Jaký je zdravotní stav pěstounů?
			Zdravotní stav dětí	Jaký je zdravotní stav dětí? Pokud se léčí, pro jaké onemocnění a jaký to má vliv na rodinu?
			Průběh pěstounství a důležité okolnosti	Jakým způsobem došlo k přijetí dětí do pěstounské péče, odehrály se mimořádné události, které pěstounství ovlivnily?
	DC 2. Zjistit, jaké faktory se nejvíce podílí na existenci funkční pěstounské rodiny z pohledu pěstounů, kteří pečují o 1-2 děti v pěstounské péči	Polostrukturovaný rozhovor	Vztahová rovina Vzájemný partnerský vztah pěstounů, to znamená, pokud existují konflikty, neohrožují funkčnost partnerství a pěstounské rodiny	Jak byste popsali Váš vzájemný vztah s partnerem s ohledem na pěstounství? (Jak vás společně naplňuje pěstounství, zda se shodnete na principech ve výchově nebo vznikají konflikty? Pokud ano, jak jsou řešeny?)
			Vztah mezi pěstouny a dítětem	Jak byste charakterizovali vztah mezi vámi jako pěstouny a dítětem/děťmi?
			Vztah mezi dětmi navzájem	Jak byste charakterizovali vztahy mezi dětmi navzájem, které žijí v pěstounské rodině?
			Vztahy v rámci širšího okolí („ukotvení“ v komunitě, v příbuzenských širších vztazích apod.)	Jaké máte vztahy ve Vašem širším okolí (sousedství, širší rodina, event. jiné komunity). Jsou podpůrné (emočně, vztahově, materiálně)?
			Motivace a postoje k pěstounství	Co vás motivovalo k tomu, abyste se stali pěstouny?
			Funkčnost rodiny z pohledu rozdělení rolí Rozdělení rolí v rodině (role otce, matky)	Jakým způsobem se angažuje otec/matka ve výchově a v péči o rodinu?
			Funkčnost rodiny z pohledu organizace Rozdělení činností nezbytných	Jaké činnosti jsou nezbytné k chodu domácnosti a kdo je vykonává? (Včetně dětí)

			k zajištění chodu domácnosti	
		Polostrukturovaný rozhovor	Materiální zabezpečení	Jaké je materiální zázemí rodiny? (Bydlení, auto, chata, další....)
			Finanční zabezpečení	Jaká je finanční podpora státu? Považujete podporu za dostačující pro naplnění potřeb dítěte?
		Analýza dokumentů	Rodinný stav pěstounů	V jakém postavení jsou k sobě pěstouni navzájem?
			Délka soužití	Jak dlouho žijí pěstouni společně? Jak dlouho zajišťují pěstounskou péči?
			Zdravotní stav pěstounů	Jaký je zdravotní stav pěstounů?
			Zdravotní stav dětí	Jaký je zdravotní stav dětí? Pokud se léčí, pro jaké onemocnění a jaký to má vliv na rodinu?
			Průběh pěstounství a důležité okolnosti	Jakým způsobem došlo k přijetí dětí do pěstounské péče, odehrály se mimořádné události, které pěstounství ovlivnily?
	DC 3. Zjistit, zda existují rozdíly v oblasti faktorů podílejících se na funkčnosti pěstounské rodiny u rodiny se 4 dětmi v pěstounské péči a rodinách s 1-2 dětmi v pěstounské péči.	Analýza sekundárních dat, tj. dat získaných z rozhovoru a analýzy dokumentů	Všechny faktory uvedené v DC 1 a DC 2, jejich analýza, komparace a syntéza	Jaké jsou rozdíly mezi rodinou Schillerových se 4 dětmi v pěstounské péči a dalšími rodinami s méně dětmi v pěstounské péči ve všech uvedených indikátorech?

Zdroj: vlastní výzkumné šetření

4.4 Volba výzkumného souboru

Pro svůj výzkum jsem si vybrala několik rodin, které v současnosti mají nezletilé děti v pěstounské péči. V tabulce je uvedena základní charakteristika rodin (příjmení rodin jsou změněna z důvodu zachování anonymity respondentů).

Tabulka 3 Složení pěstounských rodin zařazených do výzkumu

Č.	Rodina	Složení rodiny	Poznámka
1	Schillerovi manželé-pěstouni	Pěstouni + 4 děti. 3 chlapci (18, 9, 4 let) a dívka (17 let)	Úplná rodina
2	Millerovi manželé-pěstouni	Pěstouni + 2 děti v pěstounské péči (chlapci 10 a 12 let)	Úplná rodina
3	Pí Ridová pěstounka	Pěstounka + 1 dívka (10 let)	Matka-pěstounka a dítě
4	Pirelovi manželé-pěstouni	Pěstouni + 2 děti (dívka 13 let, chlapec 15 let)	Úplná rodina, příbuzenská vazba
5	Lirovi	Pěstouni + 1 dítě (chlapec, 8 let)	Úplná rodina, příbuzenská vazba
6	Kirilovi	Pěstouni + 2 děti (chlapec 7 let, dívka 4 roky)	Úplná rodina

Zdroj: vlastní výzkumné šetření

V souboru se nachází 6 pěstounských rodin, 1 rodina se 4 dětmi v pěstounské péči, 3 rodiny se 2 dětmi v pěstounské péči a 2 rodiny s 1 dítětem. Pěstounské rodiny byly vybrány na základě vytipování ze strany sociálních pracovníků, kteří se o pěstounské rodiny starají. Podmínkou výběru bylo, aby se jednalo o pěstounské rodiny s minimálně 1 dítětem v pěstounské péči po dobu minimálně 4 let.

Praktická část srovnává rozdíly mezi vybranými charakteristikami pěstounské péče rodiny se 4 dětmi (rodina Schillerových) a rodinami s menším počtem (1-2) dětí v pěstounské péči. Největší pozornost je věnována rodině Schillerových, neboť právě tato početná rodina je srovnávána se zbývajících 5 rodinami s menším počtem dětí.

4.5 Popis výzkumného souboru a průběh výzkumu

Rodina č. 1 (Schillerovi)

Rodina Schillerových má s pěstounstvím bohaté zkušenosti (v současnosti v rodině žijí 4 děti v pěstounské péči), proto může poskytnout větší množství informací, než jiné pěstounské rodiny s menším počtem dětí. Dalším důvodem výběru rodiny Schillerových byla osobní zkušenost, že jsem pěstouny znala již z minulosti a zaujali mě svým přístupem k dětem, svým nadhledem a optimismem. Jsou to lidé bezprostřední, velmi přátelští a komunikativní. Díky předchozí zkušenosti jsem předpokládala ochotu spolupracovat. Tato skutečnost se potvrdila, oba manželé (informanti) mi umožnili rodinu navštívit, uskutečnit rozhovory a poskytl mi dokumenty, které se týkaly členů rodiny, abych mohla provést jejich analýzu.

Paní Lenku Schillerovou jsem požádala o spolupráci na mém výzkumu, seznámila ji s mým záměrem vytvořit o jejich rodině případovou studii, která nalezne využití v mé bakalářské práci. Paní Schillerová souhlasila, předjednali jsme také termín mé návštěvy v rodině, která se uskutečnila 15.11.2014 a také zapůjčení dokumentů k jejich analýze. Nejprve mne paní Schillerová provedla celým domem a přilehlým hospodářstvím, děti byly v průběhu návštěvy aktivní, měly zájem o navázání kontaktu. Po prohlídce domem pěstounů jsem v rodině strávila půlden, ve kterém jsem průběžně navázala kontakty se všemi členy rodiny a provedla rozhovory s informanty. Kromě pěstounů jsem hovořila s dětmi v pěstounské péči.

Všech informantů jsem se dotázala na možnost nahrávat rozhovory a na možnost analyzovat dokumenty poskytnuté paní Schillerovou a informovala je o tom, že součástí bakalářské práce jsou také výstupy pozorování realizovaného v rodině během mé návštěvy. Všichni informanti uvedli, že souhlasí.

Tabulka 4 Základní charakteristika členů rodiny Schillerových

<i>Jméno</i>	<i>Věk</i>	<i>Pěstounská péče</i>	<i>Vzdělání</i>
Lenka Schillerová	37 let	Pěstounskou péči poskytují od roku 2007.	odborné učiliště
Miroslav Schiller	43 let		odborné učiliště
Aleš	18 let	V pěstounské péči od roku 2007.	Studuje odborné učiliště – obor truhlář.
Michaela	17 let	V pěstounské péči od roku 2008.	Studuje odborné učiliště – obor kuchařka.
Radek	9 let	V pěstounské péči od roku 2010.	Studuje speciální školu.
Matyáš	4 roky	2011	X

Zdroj: vlastní výzkumné šetření

Charakteristika rodiny Schillerových na základě rozhovoru a analýzy dokumentů

Níže uvedená data jsou získána analýzou dokumentů a polostrukturovaným rozhovorem s paní Schillerovou.

Manželé Schillerovi žijí v manželství 12 let, charakterizují je jako harmonické.

Zdravotní stav pěstounky je omezen srdeční vadou a stabilizovaným diabetem mellitus I. typu. Zdravotní stav pěstouna je dobrý.

Analýzou dokumentů jsem zjistila, že prvním a nejstarším dítětem je osmnáctiletý **Aleš**. Schillerovi si Aleše vzali jako jedenáctiletého v roce 2007. Chlapec byl v roce 2004 umístěn na základě předběžného opatření v Dětském domově v Holicích, neboť jeho matka závažným způsobem zanedbávala péči o něho a požívala v nepřiměřené míře alkohol. Otec Aleše zemřel.

V roce 2005 byl vydán rozsudek o nařízení ústavní výchovy. Během pobytu v dětském domově se matka o Aleše příliš nezajímala, pouze mu občas zavolala. Aleš v dětském domově velmi citově strádal, těžce nesl, že je mimo rodinu, což mělo za následek výchovné problémy. Projevovaly se u něho destruktivní sklony, bezdůvodně napadal ostatní děti. Schillerovy si oblíbil velmi brzy. Navštěvovali Aleše v dětském domově, brali si ho na víkendy a nakonec jim byl svěřen soudem do pěstounské péče. Poté, co získal novou rodinu, značně se zlepšil jeho prospěch ve škole a celkově se zklidnil. Bohužel, jeho psychické postižení je dlouhodobé a poměrně dosti závažné. Z lékařské zprávy vyplývá, že musí být trvale medikován a sledován u psychiatra.

Aleš je mírně mentálně retardovaný, v současné době probíhá řízení o omezení jeho způsobilosti. Pěstounka uvedla, že přes všechny zdravotní problémy Aleš zvládá učení na Středním odborném učilišti v Chroustovicích, obor truhlář. Přes týden bydlí na internátu, doma bývá jen o víkendech. Aleš je velmi manuálně zručný, práce se dřevem ho baví a pro své pěstouny vyrábí různé kuchyňské náčiní a pro sourozence hračky. Pomáhá při péči o domácí zvířata a v domácnosti. Někdy mívá záchvaty vzteku a zlosti, které pěstouni výchovně zvládají.

Michaela je sedmnáctiletá dospívající dívka. Analýzou dokumentů jsem zjistila, že je to mladší sestra výše uvedeného Aleše. Manželé Schillerovi si Michaelu vzali z Dětského domova v Pardubicích, kam se dostala v roce 2007, kdy byla nařízena ústavní výchova. Před umístěním do dětského domova byla od roku 2005 v pěstounské péči u své nevlastní sestry, neboť matka se o ni, stejně jako o Aleše, řádně nestarala. I její nevlastní sestra hrubě zanedbávala výchovu a péči o nezletilou Michaelu, a tak byla pěstounská péče zrušena. Matka se o Michaelu během pěstounské péče a ústavní výchovy nezajímala. Do pěstounské péče přijali manželé Schillerovi Michaelu na počátku roku 2008 jako desetiletou. Michaela má lehkou mentální retardaci. Učí se s obtížemi, což je způsobeno nejen jejím intelektem, ale také vlivem výchovného prostředí, kterému byla vystavena před příchodem k Schillerovým,

a citovou deprivací. Byla u ní diagnostikována skolióza, kvůli které musela nosit ortopedický korzet.

Také Michaela je pod pravidelnou kontrolou psychiatra. Paní Schillerová hovoří o tom, že psychiatr upozornil pěstouny na skutečnost, že je dívka citově oploštělá, bude žít pravděpodobně promiskuitním životem, neboť jí bude jedno, s kým naváže vztah. S ohledem na její mizivou schopnost empatie a hlubšího citu, bylo vybíráno i její budoucí povolání. Učí se kuchařkou na stejném odborném učilišti, jako její bratr Aleš. Michaela uvedla, že stejně jako bratr přes týden pobývá na internátě v Chroustovicích. I přes handicapy je chování dívky v rodině vstřícné a přátelské. Dívka má zájmy typu starost o domácnost a péče o zvířata.

Radek je v pořadí třetím dítětem, které manželé Schillerovi přijali do pěstounské péče. Nyní je mu osm let. Pěstounská péče započala v roce 2010, kdy si Radka jako čtyřletého, přivezli manželé Schillerovi z kojeneckého ústavu ve Svitavách. Do kojeneckého ústavu byl umístěn rozhodnutím soudu, neboť jeho rodiče o něho neprojevovali zájem a nebyli schopni zajistit řádnou výchovu a péči. Radek byl po příchodu do rodiny pěstounů velmi vstřícný, veselý a komunikativní. Trpěl astmatem, které jak bylo později zjištěno, bylo psychického rázu. Pobyt u pěstounů mezi dalšími dětmi na něho měl velmi dobrý vliv. Celkově se zklidnil a projevy spojené s astmatem ustoupily. Bohužel, se jeho celkový zdravotní stav začal postupem času zhoršovat. Nyní má problémy nejen psychického rázu. Již v tak útlém věku musel podstoupit řadu náročných léčebných procedur, zahrnujících různé operace a chemoterapii. Radek měl s ohledem na svůj vývoj odklad pro nástup povinné školní docházky. Školní docházku započal v klasické základní škole. Výuku ale nezvládal (zřejmě i kvůli častým absencím), do kolektivu dětí také příliš nezapadl, a tak pěstounka na radu psychologa zařídila přechod do speciální školy Svítání, kde bude mít Radek individuální přístup, pomalejší tempo a obecně větší péči.

Se svými pěstounskými sourozenci Radek stále soupeří o pozornost. Pokud přijde k Schillerovým návštěva, okamžitě na sebe začne Radek upozorňovat. Nesnese, aby byl středem zájmu někdo jiný. Hodně žárlí na svého mladšího bratra, protože ten s ohledem na svůj věk vyžaduje nejvíce péče. I přes svůj vážný zdravotní stav se jeví Radek jako komunikativní a vstřícný chlapec. Dle sdělení paní Schillerové je pro chlapce velkou zátěží, když se mu ozve jeho biologická matka. Několikrát se stalo, že zavolala pozdě v noci, zjevně pod vlivem alkoholu a chtěla mluvit se svým synem. Pěstouni tento rozhovor povolili dvakrát, ale potřetí již odmítli (na doporučení psychologa a také se souhlasem pracovníků OSPOD).

Matka Radkovi napovídala různé lži, například mu tvrdila, že jí byl Schillerovými ukraden. Radek se pak uzavřel do sebe, nechtěl s pěstouny komunikovat a přestal je respektovat. Trvalo to vždy nějakou dobu, než se jeho stav opět stabilizoval. Malý Radek je svérázná osobnost, která dokáže překvapit svými názory a projevy. Právě kvůli své otevřenosti a neschopnosti respektu k dospělým příliš nevychází s otcem pěstounky. Rodiče paní Schillerové ho na rozdíl od dalších tří dětí příliš nepřijali. Radka čeká v září tohoto roku další operace, paní Schillerová ho na tuto skutečnost připravuje.

Matyáš je nejmladším dítětem, které manželé Schillerovi přijali do pěstounské péče a je v současné době čtyřletý. Matyáš je polorodým bratrem výše uvedeného Radka. Ihned po narození byl umístěn v dětském centru ve Svitavách. Mezi ním a jeho matkou se nikdy nevyvinula citová vazba. Matku v podstatě nepoznal, nevzpomíná si na ni a nestýská se mu. K Schillerovým do rodiny přišel jako devítiměsíční. Původně chtěli pěstouni do péče děvčátko, ale když se dozvěděli, že se Radkovi narodil bratr, bylo rozhodnuto. Měli zájem na zachování sourozenecké vazby.

Matka malého Matyáše v průběhu těhotenství, stejně jako u Radka, požívala ve značné míře alkohol, což vedlo k řadě zdravotních komplikací dítěte. Matyáš je mentálně retardovaný, má poruchu sluchu. Přes nepříznivé prognózy dalšího mentálního vývoje se psychický stav dítěte výrazně zlepšuje, což lze považovat mj. za důsledek intenzivní péče pěstounů. Matyáš potřebuje neustálou pozornost, protože je velmi živý a hrozí u něho stále nebezpečí úrazu.

V rámci vztahů mezi dětmi funguje sourozenecká solidarita a starší děti jsou schopny postarat se o mladší.

Charakteristika dalších rodin

S dalšími rodinami ve výzkumném šetření jsem provedla rozhovor také v rámci jejich přirozeného prostředí domova. Níže budou rodiny charakterizovány z pohledu základních údajů o rodině a jejích členech (pohlaví, věk, vzdělání, profese, bydlení, délka manželství), délky zkušenosti s pěstounskou péčí a okolností, které provázely svěřením dítěte do pěstounské péče.

Rodina č. 2 (Millerovi)

Tabulka 5 Základní charakteristika členů rodiny Millerových

<i>Jméno</i>	<i>Věk</i>	<i>Pěstounská péče</i>	<i>Vzdělání</i>
Pan M.	58 let	Pěstounskou péči poskytují od roku 2009	Odborné učiliště, opravář zemědělských strojů
Paní M.	55 let		Odborné učiliště, pracuje pouze příležitostně
Chlapec	10 let	V pěstounské péči od roku 2010	Základní škola
Chlapec	12 let	V pěstounské péči od roku 2009	Základní škola

Zdroj: vlastní výzkumné šetření

Pěstouni vychovali vlastní děti, které jsou dospělé, mají vlastní rodiny a nežijí s rodiči.

Pěstouni s dětmi bydlí v obci poblíž Pardubic. Mají rodinný domek s menším pozemkem, vlastní jeden automobil.

Rodina č. 3 (pí Ridová)

Tabulka 6 Základní charakteristika členů rodiny Ridových

<i>Jméno</i>	<i>Věk</i>	<i>Pěstounská péče</i>	<i>Vzdělání</i>
Paní R.	39 let	Pěstounskou péči poskytuje od roku 2007.	Středoškolské s maturitou. Učitelka MŠ.
Dívka	13 let	V pěstounské péči od roku 2007.	Základní škola

Zdroj: vlastní výzkumné šetření

Dívka přišla do rodiny pěstounů jako 7letá poté, co zemřela biologická matka. Po 5 letech zemřel pěstoun, od té doby žije s pěstounkou.

Paní R. s Petrou bydlí ve městě poblíž Pardubic v bytě o velikosti 3+1. Mají zahrádku v zahrádkářské kolonii.

Rodina č. 4 (Pirelovi)

Tabulka 7 Základní charakteristika členů rodiny Pirelových

<i>Jméno</i>	<i>Věk</i>	<i>Pěstounská péče</i>	<i>Vzdělání</i>
Pan P.	52 let	Pěstounskou péči poskytují od roku 2009.	Středoškolské bez maturity. OSVČ, řemeslník
Paní P.	47 let		Středoškolské s maturitou, zdravotní sestra, nyní v domácnosti
Dívka	13 let	V pěstounské péči od roku 2009	Základní škola
Chlapec	15 let	V pěstounské péči od roku 2009	Střední škola

Zdroj: vlastní výzkumné šetření

V rodinném domě žije s pěstouny biologická dcera, která s péčí o děti vypomáhá. Děti přišly do pěstounské rodiny poté, co tragicky při autonehodě zemřela jejich matka (sestra pěstounky) a otec, pobývajících dlouhodobě v zahraničí, má o děti jen velmi malý zájem.

Rodina bydlí v obci poblíž Pardubic v rodinném domě s rozlehlým pozemkem, vlastní dva osobní automobily.

Rodina č. 5 (Lirovi)

Tabulka 8 Základní charakteristika členů rodiny Lirových

<i>Jméno</i>	<i>Věk</i>	<i>Pěstounská péče</i>	<i>Vzdělání</i>
Pan L.	72 let	Pěstounskou péči poskytují od roku 2011	Základní, starobní důchodce
Paní L.	69 let		Základní, starobní důchodce
Chlapec	8 let	V pěstounské péči od roku 2011	Základní škola

Zdroj: vlastní výzkumné šetření

Manželé Lirovi i přes svůj vyšší věk vychovávají 8letého chlapce, syna adoptivní dcery, která před 4 lety od adoptivních rodičů odešla a neudrzuje s nimi kontakt. Otec chlapce založil vlastní rodinu se 4 dětmi, neprojevuje o něj zájem. Pěstouni svou roli zvládají bezproblémově. Rodina bydlí v obci poblíž Přelouče, ve velkém rodinném domě se zahradou.

Rodina č. 6 (Kirilovi)

Tabulka 9 Základní charakteristika členů rodiny Kirilových

<i>Jméno</i>	<i>Věk</i>	<i>Pěstounská péče</i>	<i>Vzdělání</i>
Pan K.	34 let	Pěstounskou péči poskytují od roku 2011	Středoškolské bez maturity, řidič kamionové dopravy
Paní K.	33 let		Středoškolské vzdělání s maturitou, v domácnosti
Chlapec	7 let	V pěstounské péči od roku 2011	Základní škola
Dívka	4 roky	V pěstounské péči od roku 2011	X
Osvojený syn	13 let	Osvojený v r. 2005	Základní škola

Zdroj: vlastní výzkumné šetření

Děti k pěstounům přišly z kojeneckého ústavu, kam byly umístěny z důvodu neschopnosti jejich rodičů zajistit jim řádnou výchovu a podmínky pro život. Biologičtí rodiče dětí jsou alkoholici a o děti projevují zájem jen sporadicky. Rodina bydlí v malé obci poblíž Přelouče v rodinném domě.

Shrnutí

Pět pěstounských rodin z šesti sledovaných jsou úplné rodiny (paní Ridová ovdověla v průběhu pěstounství). Všechny rodiny (mimo Ridovy) žijí v rodinném domě na venkově. Všechny ženy/pěstounky (mimo paní Ridovou a paní Lirovou ve starobním důchodu) jsou v domácnosti, bez stálého pracovního poměru.

4.6 Způsob zpracování získaných údajů

K vytvoření záznamu pozorování jsem využila záznamového archu, data z něho jsem využila při vyhodnocování cílů práce. Polostrukturované rozhovory jsem nahrála na diktafon a následně záznamy z rozhovorů přepsala.

Po přepisu rozhovorů jsem přistoupila k jejich segmentaci. Kdy každému segmentu je přiřazen kód. „Kódování se rozumí rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci. Postup také vede k doporučení, která data nebo případy je nutné ještě zahrnout do analýzy.“ [Hendl, 2005, s. 246] Po segmentaci jsem přistoupila k hledání odpovědí na jednotlivé výzkumné cíle.

Analýza dokumentů, které mi dala k dispozici paní Schillerová, probíhala obdobně, jako práce s daty po přepisu rozhovorů. V dokumentech jsem hledala informace využitelné k dosažení výzkumných cílů.

4.7 Rizika výzkumu a výzkumné strategie

Prvním rizikem je volba nesprávného výzkumného souboru. Rodinu Schillerových jsem zvolila, neboť byla schopna přijmout větší počet dětí, pěstounství se věnují již řadu let a mají s ním bohaté zkušenosti. Další rodiny byly zvoleny pro svou zkušenost s pěstounskou rolí, i když v menším rozsahu než rodina Schillerova. Rizikem volby je fakt, že rodiny mohly odmítnout poskytnout potřebné informace, nebo je nejprve poskytnout a pak své stanovisko změnit, tato situace naštěstí nenastala.

Rizikem rozhovorů je možnost ovlivnění ze strany tazatele a možná neochota spolupracovat ze strany informantů. [Mulačová a kol., 2013] Prvnímu zmíněnému riziku jsem se snažila předcházet především formou kladených otázek, v podobě, ve které nepředjímají odpověď a nehodnotícím stanoviskem k výpovědím. [Hendl, 2005] S neochotou informantů spolupracovat jsem se při svém výzkumném šetření nesetkala.

Výzkumná technika – analýza dokumentů u rodiny č. 1 s sebou nese riziko volby nesprávných dokumentů. Při výzkumu mi paní Schillerová, dle svých slov, poskytla veškerá data, která se nějak vztahovala k jejich pěstounství a nezletilým dětem. Data pocházela z velké části přímo od institucí, ať již jimi byly rozsudky soudu, dokumenty zpracovávané ve správním řízení Úřadem práce, lékařské zprávy a další. Domnívám se proto, že tato data lze považovat za data vhodná pro výzkum.

5 Analýza a interpretace údajů

Hlavním cílem výzkumné části je zjistit, zda a jakým způsobem se odlišuje pěstounská rodina se 4 dětmi v pěstounské péči od pěstounské rodiny s menším počtem dětí (1-2) v pěstounské péči. K hlavnímu cíli jsou přiřazeny tři dílčí cíle (DC).

DC 1. Zjistit, jaké faktory se nejvíce podílí na existenci funkční pěstounské rodiny z pohledu pěstounů, kteří pečují o 4 děti v pěstounské péči.

DC 2. Zjistit, jaké faktory se nejvíce podílí na existenci funkční pěstounské rodiny z pohledu pěstounů, kteří pečují o 1-2 děti v pěstounské péči

Obě otázky jsou totožné, týkají se však v první otázce (DC1) pouze rodiny Schillerových, v druhé otázce dalších srovnávaných 5 rodin. Odpovědi jsou uvedeny společně, tento systém administrace odpovědí umožňuje zabývat se jednotlivými faktory v komplexu všech odpovědí, srovnávat je.

Jak byste popsali Váš vzájemný vztah s partnerem s ohledem na pěstounství?

Pěstouni Schillerovi jsou manželé 12 let, hodnotí svůj vztah jako harmonický.

Manželé Millerovi jsou manželé 35 let. Shodně uvedli, že je jejich soužití harmonické a bezproblémové.

Paní Ridová je vdova, s manželem vychovávali dívku společně 5 let.

Pěstouni Pirelovi jsou manžely 27 let, vztah hodnotí jako harmonický.

Pěstouni Lirovi jsou manžely 48 let, vztah hodnotí jako harmonický.

Pěstouni Kirilovi jsou manžely 11 let, vztah hodnotí jako harmonický. Drobné problémy, které rodinné soužití přináší, vždy dokázali vyřešit konstruktivně.

Jak byste charakterizovali vztah mezi vámi jako pěstouny a dítětem/děťmi?

Manželé Schillerovi považují vztahy se svými dětmi za emočně naplněné a bezproblémové ve smyslu, že všechny problémy, které se vyskytly, dokázali vždy vyřešit tak, aby nebylo narušeno emoční klima a vztahy. Každé dítě si přineslo určité handicap, které se váží k jejím vztahům k rodičům (biologickým) a s dětmi se musí pracovat individuálně, u všech 4 dětí se podařilo vybudovat harmonický vztah rodič-dítě. Na rodině s několika dětmi je názorně vidět,

jak je důležité nastavovat určité hranice vztahu mezi pěstounem (rodičem) a dítětem při vysoké emoční angažovanosti a s přihlédnutím k naplňování individuálních potřeb. Děti oslovují své pěstouny jako rodiče, i když jsou si vědomi toho, že jejich biologickými rodiči nejsou.

Aleš i Michaela při návštěvě shodně uvedli, že se jim u pěstounů moc líbí. Jsou zde nadmíru spokojeni. Vnímají lásku a pozornost, kterou jim pěstouni věnují a náležitě si jich váží. Jsou rádi, že mohou být spolu. Michaela uvedla: *„Jsem přece sourozenci a je bezva, když můžeme žít pohromadě. Kdybychom zůstali v dětských domovech, každý jinde, asi bychom neměli možnost trávit spolu tolik času. A máme další dva malé super bráčky.“* Aleš potvrdil názor Michaely, která uvedla: *„Po pravé mámě se mi nestýská, neuměla se o nás starat a vlastně ani nechtěla. Tahle mamka je lepší, je perfektní.“*

Aleš řekl, že si přesně pamatuje okamžik, když se seznámil s paní Schillerovou. Vychovatelky mu toho dne řekly, že se na něj přijde podívat nová maminka a vezme si ho k sobě na návštěvu. Hrozně se prý těšil a nemohl se dočkat. Když se pak objevila paní Schillerová, skočil jí kolem krku a řekl: *„Ahoj maminko“*. Líbila se mu od první chvíle. Také mi popsal jeden zásadní rozdíl mezi dětským domovem a životem u pěstounů: *„Po příchodu k novým rodičům se mi hrozně líbilo, že se mohu sprchovat, kdy chci a jak dlouho chci, a že mám koupelnu jen sám pro sebe. Jo, vím, že se to může někomu zdát jako hloupost, ale pro mě to bylo něco absolutně úžasného. V domově nás vždycky nahnali všechny kluky najednou do sprch, dali nám maximálně pět minut a pak hajdy ven.“* Michaela popsal obdobnou situaci.

Michaela uvedla: *„S mamkou si hodně rozumím, svěřuji se jí se vším a ona mi dokáže vždycky poradit a potěšit mě. Občas pořádáme dámské jízdy, tedy že si vyrazíme na nákupy, do cukrárny, do kina a tak. Jen my dvě. Kluky má v té době na starosti táta. Pořád říkám mamce, že by to chtělo ještě alespoň jednu holku do rodiny. Aby se převaha kluků trochu zmenšila.“*

Aleš i Michaela se také rozprávěli o tom, jak se rádi účastní respitních pobytů a také letních táborů pro děti v pěstounské péči, které pro ně pořádají pracovníce doprovázející organizace. Aleš jen vyslovil obavu, že neví, zda se bude moci tábora ještě účastnit, když je zletilý.

Manželé Millerovi hodnotí vztahy mezi rodiči a dětmi (potažmo všechny vztahy rodině) jako bezproblémové. Oba chlapci jsou hodní, nemají problémy s chováním. Oslovují své pěstouny „mami a tati“ a mají k nim velice blízko. *„Myslíme si, že nás opravdu vnímají jako své rodiče se vším všudy. My jsme si vědomi toho, že nejsme jejich pravými rodiči, ale přesto je bereme*

jako své vlastní děti. To by mohly potvrdit i naše již dospělé děti, protože i ony se k nim chovají jako k sourozencům. Kluci se nám svěřují se svými problémy, které našťestí nejsou nijak závažné.“ Paní M. uvedla, že má ještě maminku (79let), která o chlapcích hovoří jako o vnucích. Jak sama říká, má prostě 4 vnoučata.

Ridovi (matka/pěstounka a dítě/dcera): V rodině Ridových byly vztahy přetřaty smrtí pěstouna po 5 letech vzájemného soužití. Tato událost posílila vztah mezi pěstounkou a dívkou, nyní v pubertálním období, podle vyjádření pěstounky mají vřelý vztah. Žijí izolovaně, matka nemá žádné blízké příbuzné, kromě otce, který bydlí sám nedaleko v malém bytě. Vzájemně se navštěvují, mezi dítětem a otcem pěstounky je harmonický vztah, mluví o něm jako o dědečkovi, tráví s ním hodně času.

Manželé Pirelovi: Pěstouni jsou k dětem v biologickém vztahu teta a strýc ze strany zesnulé matky. Vzájemné vztahy jsou dle vyjádření pěstounky skutečně rodinné, znali se od narození. Smrt matky děti silně zasáhla, byly hodně uzavřené a komunikace s nimi byla zpočátku velmi složitá. Zejména tehdy 7letá Jana odmítala náklonnost pěstounů, často říkala, že je nemá ráda, a že chce svoji maminku. Bylo to celkem pochopitelné vzhledem k jejímu věku. Trvalo přibližně rok, než se Jana adaptovala na novou situaci a došlo k budování důvěrného vztahu. Nyní je vztah zcela bez problémů. S Tomášem to bylo jednodušší, v době příchodu do pěstounské rodiny mu bylo 9 let, situaci lépe chápal, projevoval méně negativních emocí. Pěstouny Jana s Tomášem neoslovují jako rodiče, ale jsou to pro ně „tetou se strýcem“. S dcerou pěstounů vycházejí také velmi dobře, rozumí si a jsou si blízcí.

Manželé Lirovi jsou k dítěti v pěstounské péči ve vztahu prarodiče-vnuk. Matku Patrika adoptovali v dětském věku, před 4 lety odešla a neudrzuje s nimi kontakt. Patrik si je této vazby vědom, oslovuje je „babi a dědo“. Vzájemné vztahy jsou vřelé, starají se o dítě od 4 let (což je polovina jeho života). Po své matce, která od něj odešla, se neptá, užší citová vazba neexistuje, stejně jako k otci. Vztahové problémy mezi Patrikem a pěstouny nikdy nebyly, dítě přijalo pěstouny přirozeně.

Manželé Kirilovi označují vzájemné vztahy za pozitivní a bezproblémové. Pokud občas dojde k problému, jde o problémy běžné a dobře řešitelné. Děti jsou u pěstounů od raných let (byly přemístěny z kojeneckého ústavu), vztahy vznikaly přirozeně, bez traumat. Martin s Klárkou oslovují pěstouny „maminko a tatínku“. Vzájemné vazby jsou ovlivněny tím, že v rodině vyrůstá osvojený chlapec, rodiče mezi nimi nedělají rozdíly, není důvod k problémům mezi dětmi.

Jak byste charakterizovali vztahy mezi dětmi, které žijí v pěstounské rodině, navzájem?

Manželé Schillerovi považují vztahy mezi dětmi za emočně naplněné, chovají se k sobě jako sourozenci. Děti mezi sebou mají vztahy, které lze očekávat u dětí jejich věku. Každý z dětí si nese traumatickou zátěž z raného dětství, která je navázána na nedostatečnou péči biologických rodičů, zanedbávání fyzické i psychické. U starších dětí, které pobývaly v původních rodinách delší dobu, je zátěž větší a projevuje se nezbytností psychiatrické péče. Přestože je u starších dětí, především dcery, reálný předpoklad, že v budoucnu bude nejbližší vztahy zvládat jen obtížně pro svou citovou oploštělost, v rodině se zatím takto neprojevuje. Mladší děti, zejména druhý syn v pořadí, bojují o přízeň rodičů (sourozenecká rivalita). Vztahy mezi dětmi jsou bezproblémové, resp. pokud pěstouni řeší situace vztahů mezi sourozenci, pak jsou to problémy, které se vyskytují i v běžných rodinách (sourozenecká rivalita).

Manželé Millerovi hodnotí vztahy taktéž jako bezproblémové. Oba chlapci prošli v raném dětství těžkým traumatem, na chování se trauma neprojevuje, jsou bezproblémoví. Nejedná se o biologické sourozence, vzájemně se chovají jako by sourozenci byli, je mezi nimi úzká vazba. Vztahy mezi vlastními (již dospělými) dětmi manželů Millerových a dětmi v pěstounské péči jsou obdobné jako v případě sourozenců. Chlapci budují vztahy 5 let, v současnosti jsou v předpubertálním věku, dosud se nevyskytly vztahové problémy mezi sourozenci, pěstouny a ani v širších rodinných vazbách.

Ridovi (matka/pěstounka a dítě/dcera). Dcera v pěstounské péči nemá sourozence.

Manželé Pirelovi. Vztahy mezi dětmi jsou sourozenecké, bezproblémové, emočně naplňující. To je do značné míry ovlivněno tím, že děti společně žijí od narození, nejdříve v rodině biologické matky v harmonickém prostředí a po její smrti v rodině sestry matky, kde jsou milováni.

Lirovi (prarodiče a vnuk). Syn v pěstounské péči nemá sourozence.

Manželé Kirilovi hodnotí vztahy mezi dětmi za bezproblémové v případě sourozenců v pěstounské péči i mezi nimi a osvojeným synem. Děti přišly do rodiny v raném věku, vztahy vznikaly přirozeně a mají dlouhou historii vzhledem k věku dětí.

Jaké máte vztahy ve Vašem širším okolí (sousedství, širší rodina, event. jiné komunity). Jsou podpůrné (emočně, vztahově, materiálně)?

Manželé Schillerovi: U Schillerových je důležitá podpora nejbližší rodiny (rodičů pěstounů), jejich vztah k pěstounství se vyvíjel. V rozhovoru paní Schillerová uvedla: „*Prvního Aleše a vlastně i Mišu všichni přijali úplně bez problémů. Mají je rádi jako naše vlastní děti. Byli z nich nadšení a měli jsme jejich plnou podporu. Děti nám hlídali, navštěvovali nás a my zas jezdili na návštěvy k nim. Zkrátka ideální stav. Bohužel se toto mírně pokazilo, když do rodiny přibyl Radeček. Klouček je opravdu svéhlavý a rozumbrada se svým názorem a prozatím neumí dostatečně uznávat autoritu. To vadí především mému otci, který je bývalý voják z povolání, a potrpí si tudíž na disciplínu. Té se Rád'a neumí a pravděpodobně ani nechce podrobit, takže se u mých rodičů stal nepříliš vítaným.*“ Pokračovala popisem toho, jak ale její rodiče opět pookřáli, když se objevil malý Matyášek. Devítiměsíční miminko se okamžitě stalo miláčkem všech. Zároveň ihned upřesnila, že to neznámá, že by byl Radeček příbuznými nějak odstrkován, dostává dárky stejně jako ostatní, když jsou zváni na nějaké oslavy, je samozřejmě zván také. Jen ho prostě nechtějí příbuzní tolik hlídat. „*Myslím si, že časem se to zlepší. Radek určitě s přibývajícím věkem pochopí, že je třeba poslouchat i jiné dospělé než jen rodiče.*“

Maminka paní Schillerové nesouhlasila s pěstounstvím u druhé sourozenecké dvojice z důvodu obavy o zdravotní stav dcery. Pěstounka naopak pocituje, že péče o více dětí jí nabíjí energii. Nemá čas zaobírat se sama sebou a přemýšlet o svých zdravotních problémech. Jak paní Schillerová uvedla, ptali se jí příbuzní, proč si bere tak nemocné děti, že by mohla přeci pečovat o děti zdravé, ale ona sama je přesvědčená, že i tyto děti mají právo dostat šanci prožít normální život.

Manželé Millerovi: Širší rodina pěstounů, především vlastní děti (které už mají svůj vlastní život), přijala děti pozitivně. Rodina žije v sousedské komunitě, která děti přijala také. Podle paní Millerové vesměs lidé jejich rozhodnutí schvalují a vyjadřují svůj obdiv k tomuto kroku. Setkávají se s reakcí, kdy jim lidé přisuzují finanční motiv pěstounství, ale jde o výjimky.

Ridovi (matka/pěstounka a dítě/dcera): U Ridových byla podpora od počátku komplikovaná tím, že zdravotní stav pěstouna byl již v době žádosti o pěstounství závažný. Revizní lékař nakonec vyjádřil souhlas. Pěstounka se vyjádřila ve smyslu, že má i zpětně dobrý pocit z rozhodnutí přijmout do pěstounské péče dítě v době, kdy již věděli o nemoci pěstouna, i když je někteří lidé z jejich okolí odsuzovali. V současné době již tento pocit nemá. Sousedé

i její kolegyně v zaměstnání hodnotí pěstounství kladně. Když zemřel manžel, objevilo se dost lidí, kteří jí nabídli pomoc i s péčí o Petru, ale ona to zvládá sama. Nesetkala se s nikým, kdo by jí snad podezřívával z toho, že chce na pěstounství vydělávat nebo s nějakými projevy závisti.

Manželé Pirelovi: Vztahy jsou vesměs pozitivní v úzkém i širším okolí. Jak uvedla pěstounka, lidé z okolí hodnotí jejich rozhodnutí kladně. Lidé je většinou obdivují za to, jak se ujali péče o 2 děti, které přišly o matku jako jediného pečujícího rodiče. Otec je cizinec, bydlí v zahraničí a kontakt je sporadický. O děti pečovat nechce. Pěstounka se setkala s tím, že je několik lidí obvinilo z toho, že na finančním příspěvku chtějí vydělat, o děti by se měli starat z vlastních zdrojů. Těchto reakcí je velmi málo oproti těm, kteří je podporují.

Lirovi (prarodiče a vnuk): Manželé vnímají projevy okolí vesměs jako kladné. Hodně lidí jim říká, že je obdivují, že ve svém již vyšším věku vychovávají takové malé dítě, navíc s problémem hyperaktivity a poruchy koncentrace (ADHD). Setkali se i s případy, „že je naopak lidé odsuzovali, že jsou blázni, když se do něčeho takového pouští.“ Paní Lirová těžce nese reakce některých lidí, kteří považují jejich jednání za účelové pro finanční příspěvek. Považuje za svou povinnost postarat se o vnouče.

Manželé Kirilovi vnímají většinovou podporu ze strany okolí blízkého i širšího. Řada lidí vyjádřila obdiv k tomu, že přijali dítě se zdravotním handicapem. Rodiny pěstounů, tedy jejich příbuzní, přijali děti, jako kdyby byly pěstounů vlastní. Děti mají dědy, babičky, strýce, tety... Když potřebují pěstouni něco zařídit bez dětí, není problém s tím, že by děti někdo z příbuzných nezajistil i přes původní obavy ze zdravotní komplikace u Martina. I Kirilovi se setkali s tím, že jsou podezírání některými lidmi z finanční motivace k pěstounství.

Co vás motivovalo k tomu, abyste se stali pěstouny?

Manželé Schillerovi: Jasným důvodem pro rozhodnutí stát se pěstouny bylo to, že jim nebylo dopřáno mít děti vlastní. Oba, pěstounka i její manžel, plánovali velkou rodinu. Své touhy se nevzdali. Poté, co bylo zcela jasné, že svých dětí se nedočkají, požádali o adopci. Počátek jejich vztahu s prvním dítětem byl přirozený, vyplynul z okolností. „*Jednoho dne manžel vyřizoval zakázku v dětském domově a tam ho zaujal osamocенý chlapec, který stál stranou od ostatních hrajících si dětí. Na chlapce se hned informoval u personálu. Byl to Aleš.*“ Nadšeně o něm doma vyprávěl paní Schillerové a navrhl jí, aby ho navštívili., což společně realizovali. Aleš nebyl právně volný pro adopci, ale pěstounská péče byla možná. Aleš u nich

brzy našel nový domov. Pak Schillerovi zjistili, že má chlapec sestru, která je také umístěna v dětském domově, takže za necelý rok už měly děti dvě. Po přijetí první sourozenecké dvojice se rozhodli pro další dítě. Do rodiny přibyl Radek a posléze jeho bratr Matyáš, i když původně plánovali děvčátko. Zachování sourozenecké vazby mezi Radkem a Matyášem považovali za prioritní. Paní Schillerová uvedla, že ani čtyři děti rozhodně nejsou konečný počet, Schillerovi jsou rozhodnuti přijmout další dítě (případně děti), momentálně má však prioritu vyřešení zdravotní situace Radka.

Manželé Millerovi: Paní M. v rozhovoru uvedla, že původní motivace vychází ze zkušenosti v dětství. Chodila do školy s dívkou, která byla z dětského domova a emočně strádala. Již tehdy se snažila své rodiče přemluvit k adopci dívenky, což se nepovedlo, a tak se rozhodla, že v dospělosti adoptuje některé z opuštěných dětí. Pro přijetí dítěte se rozhodli s manželem, až když se jejich vlastní děti osamostatnily. Trochu se báli, jak by jejich děti vycházely s těmi „cizími“.

Ridovi (matka/pěstounka a dítě/dcera): Motivací byla jednoznačně touha po dítěti. Vlastní dítě po vzájemné dohodě s manželem nechtěli z důvodu rizika genetické vady. Měli v úmyslu dítě adoptovat, ale pěstounství skýtalo možnost získat dítě rychleji. Přes problémy, které prožívali v procesu schvalování pěstounství vzhledem ke zdravotnímu stavu manžela, svého rozhodnutí nikdy nelitovali ani manželé, ani paní Ridová poté, co zemřel manžel.

Manželé Pirelovi: Motivací byla situace, která nastala po smrti sestry pěstounky, tj. děti se náhle ocitly bez matky a neměl se o ně kdo postarat. Bez péče pěstounů by děti (synovec a neteř) skončily v dětském domově, což pěstouni nepřipustili. Zároveň paní P. přiznala, že cizí dítě by do pěstounství nepřijali. Děti brali za vlastní a určitě by se o ně postarali, i kdyby institut pěstounské péče nebyl.

Lirovi (prarodiče a vnuk): Motivace byla nedopustit, aby jejich jediné vnouče skončilo v dětském domově. Pěstouni dodnes nejsou smířeni se situací, kdy jejich adoptivní dcera a biologická matka Patrika opustila přes vlastní zkušenost s ústavní výchovou. Opakovaně přemýšlí nad tím, kde udělali výchovnou chybu.

Manželé Kirilovi: Motivací byla touha po dítěti. Své vlastní děti manželé mít nemohou, proto se rozhodli brzy po svatbě pro osvojení prvního syna. Následně plánovali osvojení druhého dítěte, protože je ale proces osvojení poměrně zdlouhavý a dětí vhodných pro osvojení je málo, rozhodli se pro pěstounskou péči. Původně měli v úmyslu přijmout jedno dítě do

pěstounské péče, ale když byli v kojeneckém ústavu sourozenci volní k pěstounské péči, vzali si je oba i přes výraznější zdravotní handicap jednoho z nich.

Jakým způsobem se angažuje otec/matka do výchovy a péči o rodinu?

Manželé Schillerovi preferují tradiční model rozdělení rolí. Matka/pěstounka se stará o domácnost a otec/pěstoun ekonomicky zajišťuje rodinu. Lze říci, že i děti jsou vedeny k tomuto modelu, od dcery se očekává, že se bude společně s matkou starat o domácnost a mladší děti, od syna, že se bude podílet na „mužských“ pracích. Děti jsou vedeny tak, aby byly v budoucnu schopny zvládnout na plnohodnotné úrovni běžný život.

Manželé Millerovi: V této rodině funguje obdobný model jako u Schillerových, více se ve výchově angažuje matka, která je v domácnosti. Pěstoun zajišťuje rodinu ekonomicky a s chlapci ve volném čase provozuje „chlapské“ aktivity, jako je pobyt v přírodě, střílení ze vzduchovky nebo hraní PC her.

Ridovi (matka/pěstounka a dítě/dcera). Matka plní roli obou rodičů.

Manželé Pirelovi: Pěstoun je časově velmi zaneprázdněný, často pracuje i o víkendech, z tohoto důvodu leží velká část výchovných aktivit na pěstounce, která je v domácnosti. Rodina má rozsáhlý pozemek a hospodářská zvířata, péče o domácnost je náročná. Jde jako v předchozích případech o tradiční rozdělení rolí. Pěstoun se angažuje ve volnočasových aktivitách, předává chlapci řemeslné dovednosti.

Lirovi (prarodiče a vnuk) jsou ve starobním důchodu, péče o domácnost je rozdělena na tradiční „mužské a ženské“ práce. Péče o dítě je společná, ať se jedná o volný čas, návštěvy lékaře apod.

Manželé Kirilovi: Pěstounka je v domácnosti a pečuje o děti, pěstoun zajišťuje rodinu ekonomicky, často pobývá mimo domov, rozdělení rolí tradiční. Dětem se věnuje v drtivé většině matka, otec se snaží trávit s dětmi většinu volného času. Jako celá rodina jezdí na respitní pobyty, dovolenou.

Jaké činnosti jsou nezbytné k chodu domácnosti a kdo je vykonává?

Manželé Schillerovi: V rodině existuje rozdělení činností, pomoc se očekává od starších dětí. Fungování rodiny bylo podrobněji popsáno v kapitole, která se věnovala charakteristice rodiny. Platí, že činnosti jsou rozděleny a každý se podílí na praktickém fungování rodiny.

Manželé Millerovi: Vzhledem k tomu, že pan M. chodí do zaměstnání a manželka je v domácnosti, většina prací spojených s domácností je na pěstounce. Jak sama pěstounka uvedla, že chlapci (10, 12 let) jí s domácími pracemi příliš nepomáhají, a ani to po nich nepožaduje. Většinu času tráví dětskými hrami, mladší chlapec pomáhá pěstounce s výrobou bižuterie, kterou si přivydělává. Praktické činnosti péče o rodinu ve většině zastává pěstounka.

Ridovi (matka/pěstounka a dítě/dcera): Pěstounka uvedla, že se s dcerou v péči o domácnost doplňují. Dívka (13 let) je zvyklá vykonávat mnoho domácích prací a podle pěstounky jí to i baví. Péče o domácnost je přiměřeně věku rozdělena mezi matku a dceru.

Manželé Pirelovi: Péči o domácnost a statek zajišťuje z větší části pěstounka s pomocí vlastní dospělé dcery. Děti se podílejí na péči o zvířata, chlapec se stará o hospodářská zvířata, dívka o domácí mazlíčky (kočky, psi). Pěstounka nepožaduje jejich větší angažovanost, ponechává pomoc na jejich dobrovolnosti. V této rodině většinu péče o domácnost přebrala pěstounka.

Lirovi (prarodiče a vnuk): Platí totéž co o předchozích rodinách, péče o domácnost zajišťuje ve většině pěstounka. Od chlapce požadují jen zachování pořádku v pokoji, je ještě malý na rozsáhlejší činnosti (8 let).

Manželé Kirilovi: Většinu péče o domácnost zajišťuje pěstounka, často se zabývá i „mužskými“ pracemi s ohledem na zaneprázdněnost manžela. Od dětí se očekává, aby byly samostatné přiměřeně věku, jeden ze synů zajišťuje péči o šneky, které chová.

Jaké je materiální zázemí rodiny?

Materiální zázemí rodin bylo popsáno v základní charakteristice rodin, proto budou údaje jen shrnuty. O všech rodinách lze říci, že jejich materiální zázemí je dobré. Všechny rodiny mají k dispozici automobil (některé i více automobilů).

Pouze jedna rodina, Ridovi (matka a dcera) bydlí v panelovém domě, dalších pět rodin obývá rodinný dům se zahradou a ve třech případech s hospodářstvím (zvířata, zahrada).

Děti ve sledovaných pěstounských rodinách vyrůstají v dobrých materiálních poměrech.

Jaká je finanční podpora státu? Považujete podporu za dostačující pro naplnění potřeb dítěte?

Schillerovi: Těto rodině bude v odpovědi věnováno více pozornosti vzhledem k tomu, že zajišťují péči o více dětí. Paní Schillerová v rozhovoru sdělila, že jsou s podporou státu nadmíru spokojeni. Měsíční finanční příspěvky jsou zcela dostačující a rodina z nich snadno vychází. Velmi ocenila i to, že obdrželi příspěvek na zakoupení automobilu, protože jejich rodina musí mít dvě auta. Jedno využívá pan Schiller zejména k dopravě do zaměstnání a druhé je nezbytné pro paní Schillerovou. *„Auto musí být neustále k dispozici, protože nikdy nevíme, kdy budeme potřebovat akutně k lékaři. Dopravní obslužnost v naší obci není právě nejlepší, takže musíme být mobilní. Je nás hodně, takže i auto jsme museli zakoupit větší.“* Dodává také, že často musí vyhledat lékařskou pomoc v noci, kdy není možnost jiné než automobilové dopravy.

Před půl rokem byly třem ze čtyř dětí přiznány příspěvky na péči. Aleš je závislý v I. stupni, Radek ve III. stupni a Matyáš ve II. stupni. Paní Schillerová říká, že při podání žádostí ani nepředpokládala, že budou vyřízeny kladně. Byla rozhodnutími velmi mile překvapena. *„Díky tomuto nám byla navýšena odměna pěstouna a můžeme bez problémů hradit nový zvýšený výdaj, který nám vznikl v souvislosti s nástupem Radečka do speciální školy Svítání. Měsíčně činí školné šest tisíc korun. Pro Rádu to bude úplně nové a určitě přínosné. On sám se moc těší. Pořád vykřikuje, že bude všem ostatním pomáhat a radit jim.“*

Paní Schillerová se také rozpovídala o pomoci, kterou jim poskytují pracovnice doprovázející organizace. Jsou s manželem, a vlastně i se všemi dětmi, zcela nadšeni respitními pobyty, které jsou pro pěstouny organizovány. Pracovnice doprovázející organizace vždy připraví program a vyberou nějaké atraktivní místo pro pobyt. Všichni Schillerovi se na každý další pobyt velice těší. Pro pěstouny je zajištěno vzdělávání, které musí dle zákona každý rok absolvovat v rozsahu 24 hodin. *„Přednášky jsou vždy velmi zajímavé a podnětné. Velmi ráda diskutuji a tam mám k tomu mnoho příležitostí. Jen mě mrzí, že nás, diskutujících, není více. Většinou se k diskusi připojí jen velmi málo pěstounů. Jako by se styděli, nebo neví.“*

Na otázku *„Věděla byste o něčem, co by se mělo změnit v procesu přijetí dítěte do pěstounské péče?“* odpověděla paní Schillerová, že je jedna věc, kterou by snad šlo změnit. Jedná se o situaci, kdy je dítě definitivně předáváno pěstounům pracovníky ústavu. Při prvním předání jí to dost vyděsilo. Malého Aleše jí přivedli oblečeného pouze ve spodním prádle, bez jakéhokoliv svrchního ošacení a bez jeho hraček. *„Nedostal ani věci, které jsme mu věnovali při různých příležitostech, a které si přivezl z pobytů u nás. Bylo nám řečeno, že se jedná o vlastnictví ústavu a ty věci potřebují i ostatní děti. Na tuto skutečnost nás nikdo předem*

neupozornil, takže jsme Aleše vezli domů zabaleného do deky a narychlo cestou kupovali základní oblečení. Takový přístup se mi opravdu nezamlouvá a možná by byla vhodná změna. Nevím, proč ústav nemůže dát dítěti jeho osobní věci, dítě přitom přichází například i o své oblíbené hračky, které pro něj mohou hodně znamenat.“

Manželé Millerovi konstatovali, že podpora státu je rozhodně dostačující. Finanční zajištění je odpovídající potřebám dětí. Mohou jim zajistit vše, co mají děti jejich věku i v normálních rodinách. Oceňují i pomoc doprovázející organizace, díky které mají možnost setkávat se i s dalšími pěstouny, účastnit se pobytů a vzdělávat se.

Ridovi (matka a dcera): Dokud žil manžel paní Ridové, zvládali vše bez problémů. Nikdy neměli problémy s financemi a vlastně ani nyní problémy tohoto druhu rodina nepocítuje. Petře je vyplácen sirotčí důchod, pěstounce je vyplácena odměna pěstouna, má mzdu. Mohou si s Petrou dovolit každý rok pobyt u moře a v zimě na horách. Podporu ze strany státu vnímá jako dostačující.

V této rodině nebyl nikdy problém finanční, ale spíše vnímaný nedostatek podpory při úmrtí manžela, tedy podpora psychická, kterou si pěstounka zajistila v sociální síti známých pěstounů.

Pirelovi: Podpora státu je podle pěstounů určitě dostačující. Finanční podpora je vyhovující a kladně také hodnotí podporu doprovázející organizace. Mají možnost účastnit se pobytů s pěstouny, ale zatím tohoto nevyužili. Pirelovi považují finanční příspěvek za naprosto dostačující pro potřeby dětí. Oceňují i další pomoc státu, zejména péči poskytnuto psychologem neteří v době, kdy trpěla smrtí matky.

Lirovi: Manželé shodně uvedli, že podpora státu je rozhodně dostatečná. Příspěvek jim umožňuje dopřát dítěti většinu věcí, které mají jeho vrstevníci, a které by ze starobních důchodů nezaplatili. Váží si také pomoci, která je jim poskytována pracovníci doprovázející organizace včetně respitních pobytů.

Kirilovi: Podpora státu je podle paní K. opravdu dobrá. Částky, které jsou rodině měsíčně vypláceny, zcela umožňují paní K. nechodit do zaměstnání a plně se věnovat dětem. Z dávek je možné uhradit veškeré výdaje, které v souvislosti s výchovou dětí vznikají. Martínkovi je ještě poskytován příspěvek na péči, takže s financemi žádné problémy nejsou. Paní K. také uvedla, že je moc vděčná za podporu pracovníků doprovázející organizace, zejména v počátku

pěstounské péče. S dětmi jezdí na respitní pobyty, kde mají možnost setkávat se s ostatními pěstouny, absolvovat povinné vzdělávání a také načerpat nové zkušenosti.

Jaký je zdravotní stav dětí? Pokud se léčí, pro jaké onemocnění a jaký to má vliv na rodinu?

Schillerovi: Každé z dětí, které převzali manželé do pěstounské péče, mělo a má zdravotní handicap. U nejstaršího dítěte Aleše se jedná o mentální retardaci v kombinaci s psychiatrickým onemocněním. Jeho mladší sestra Michaela měla skoliózu s nutností nošení ortopedického korzetu, z pohledu duševního zdraví je pod trvalou kontrolou psychiatra, mj. zjištěna citová oploštělost. Radek trpí psychickými i zdravotními problémy, prošel řadou operací a chemoterapií. Nejmladší dítě, Matyáš, je mentálně retardovaný s poruchou sluchu. Všechny děti vyžadují individuální péči s ohledem na zdravotní i psychický stav.

V rozhovoru s paní Schillerovou byla položena otázka, co jí pomáhá zvládat psychickou zátěž spojenou s vážným zdravotním stavem dětí. Uvedla, že vždy, když se objeví nějaká závažná zdravotní komplikace, vyhledá si všechny dostupné informace, které se onemocnění týkají. Využívá k tomu internet a literaturu. Získané informace pak uplatní při péči o nemocné dítě. Posiluje to i jí samotnou, když se dozví, že i jiné děti jsou nemocné a úspěšně se léčí. Přiznala se však, že tato psychická zátěž, už se podepsala i na jejím zdraví. Již od mládí má srdeční vadu, ta se naštěstí nezhoršuje, ale projevil se u ní diabetes a nyní si musí aplikovat injekčně inzulin. Paní Schillerová uvedla: *„Byla to jen otázka času, kdy to přijde. Mám k onemocnění dědičné dispozice, takže stres, který jsem v poslední době prožívala v souvislosti s Rád'ovou nemocí, to jen uspíšil.“*

Millerovi mají v péči chlapce bez závažnějších psychických a fyzických handicapů, děti prodělaly pouze nemoci typické pro dětský věk.

Dcera pěstounky paní Ridové je zcela zdravá.

Děti pěstounů, manželů Pirelových, jsou zcela zdravé. Nemají žádné fyzické ani psychické problémy. Lékaře vyhledávají pouze při preventivních prohlídkách a běžných onemocněních. Závažnější psychické problémy se vyskytly u dívky poté, co jí zemřela matka a začala žít u pěstounů. Problémy byly řešeny za účasti psychologa, po době adaptace na nový život u pěstounů problémy ustaly a nyní je stav stabilizován.

Manželé Lirovi mají v péči Patrika, u kterého byla diagnostikována porucha schopnosti koncentrace provázená nadměrnou aktivitou - ADHD. Patrik je hyperaktivní, impulzivní a málo pozorný. V souvislosti s ADHD byla u Patrika zjištěna dyslexie a dysgrafie, což má za následek jeho horší výsledky v učení. S Patrikem chodí pěstouni do pedagogicko-psychologické poradny, byl mu doporučen EEG biofeedback. Patrik je také medikován lékem Ritalin. Pěstouni jeho poruchu prozatím zvládají, ale paní L. se obává, aby s přibývajícím věkem na „živost“ Patrika stačili. Doufá, že se třeba porucha nebude nadále rozvíjet a Patrikův stav se stabilizuje.

Ze tří dětí manželů Kirilových (z toho dvou v pěstounské péči) má závažné srdeční onemocnění Martin, který trpí těžkou vrozenou srdeční vadou (nedomykavost chlopní). Pěstouni s ním dojíždějí 1x za dva měsíce na kliniku na kontrolu. Vadu lze odstranit operativně, v jeho případě ve vyšším věku. Fyzická porucha dítě limituje zejména v pohybu (pomalejší pohyb bez námahy-skákání, běhání apod.). Rovněž je dietně omezen (omezení soli, tuků). Informace o postižení získávala pěstounka především formou výměny informací s jinými rodiči. Klárka je zdravá. Nemá žádné problémy fyzického nebo psychického rázu, stejně jako osvojený syn.

Jakým způsobem došlo k přijetí dětí do pěstounské péče, odehrály se mimořádné události, které pěstounství ovlivnily?

Manželé Schillerovi: Všechny děti byly převzaty do pěstounské péče z ústavní výchovy (dětský domov, kojenecký ústav), kde setrvaly po různě dlouhou dobu.

Manželé Millerovi převzali děti z ústavní péče.

Ridovi převzali do péče dívku (5 let) poté, co její biologická matka zemřela. Pěstounství výrazně ovlivnila smrt pana R., která byla důsledkem dlouhodobě se zhoršující zdravotního stavu.

Manželé Pirelovi vychovávají děti zesnulé sestry pěstounky. Přejít do jejich péče byl neplánovaný, provázený rodinnou tragédií dětí.

Lirovi se starají o syna adoptivní dcery, pěstounství přirozeně vyplynulo poté, co matka Patrika opustila. Pro dítě se nejednalo o dramatickou událost, přirozený přechod k prarodičům.

Manželé Kirilovi převzali děti (sourozence) z ústavní péče.

DC 3. Zjistit, zda existují rozdíly v oblasti faktorů podílejících se na funkčnosti pěstounské rodiny u rodiny se 4 dětmi v pěstounské péči a rodinách s 1-2 dětmi v pěstounské péči.

Jaké jsou rozdíly mezi rodinou Schillerových se 4 dětmi v pěstounské péči a dalšími rodinami s méně dětmi v pěstounské péči ve všech uvedených indikátorech?

V jakém postavení jsou k sobě pěstouni navzájem?

Všichni pěstouni jsou v manželském stavu, pouze paní Ridová je vdova.

Jak dlouho žijí pěstouni společně? Jak dlouho zajišťují pěstounskou péči?

Všechny manželství jsou dlouhodobá (11- 48 let) a pěstouni poskytují péči v době od 4-10 let.

Jaký je zdravotní stav pěstounů?

Zdravotní stav pěstounů je ve většině případů dobrý. Výjimkou je paní Schillerová s celoživotním chronickým onemocněním, ale kompenzovaným. Za výjimečnou lze považovat situaci pěstouna pana R., který již v době žádosti o pěstounství nebyl zcela zdravý, ale byl shledán jako vhodný pěstoun.

Jak byste popsali Váš vzájemný vztah s partnerem s ohledem na pěstounství?

Informanti manželství charakterizují jako harmonické a bezproblémové. Pokud pěstouni řeší běžné problémy, zvládají je řešit vlastními silami.

Pro vytvoření vhodné pěstounské rodiny je nezbytný pevný partnerský vztah s obdobnými postoji na základní otázky výchovy, rodinného života a pozitivní emoční klima bez ohledu na počet dětí, které v rodině žijí.

Jak byste charakterizovali vztah mezi vámi jako pěstouny a dítětem/děťmi?

Všechny odpovědi se shodovaly v tom, že vztahy jsou intenzivní, emočně pozitivní a nyní bezproblémové. Vztahy mezi pěstouny a dětmi procházely vývojem a záleželo na okolnostech, za jakých byly děti předány pěstounům. Většina pěstounů hovořila o tom, že ve vztazích byla složitá počáteční etapa adaptace.

U rodiny Schillerových byly vztahy a vývoj dětí ovlivněn prožitými traumaty v původních rodinách, důsledky si děti ponosou dlouhodobě či celoživotně. Obdobně byly přijaty děti do

péče v případě manželů Millerových a Kirilových, děti v pěstounské péči si však následky nesou v podstatně menší míře, není významnější handicap psychický a zdravotní pouze u jednoho dítěte.

V rodině Pirelových, kde byly děti přijaty po tragickém úmrtí matky, bylo počáteční období krizové, dívka obracela frustraci vůči pěstounům a vztah si budovala pozvolně s tím, jak odeznívало trauma. Rodina Ridových byla postižena úmrtím pěstouna a dítě se muselo vyrovnávat (již podruhé v životě) se ztrátou osoby, která plnila roli rodiče (biologická matka, pěstoun).

V rodině Lirových (prarodiče) vyplývá pěstounství z příbuzenských vazeb, bylo přirozené a bez traumat či přímých následků.

Rodina Schillerových se od srovnávaných rodin liší tím, že má v péči 4 děti, navíc zdravotně či psychicky postižené. Budování vztahů s dětmi mělo obdobné rysy jako u jiných rodin, které převzaly děti z ústavní péče, pěstouni však museli zvládat závažnější problémy a ve vyšším měřítku.

Jak byste charakterizovali vztahy mezi dětmi navzájem, které žijí v pěstounské rodině?

V rodině Schillerových jsou vztahy mezi dětmi pozitivní, odpovídají věku. Problémy typu sourozenecká rivalita řeší obdobně jako řada biologických rodin. Pěstouni musí navíc zvládat zátěž budování sourozeneckých vztahů, které vychází z náročných individuálních potřeb každého dítěte, všechny jsou handicapovány.

V dalších rodinách s několika dětmi v pěstounské péči označují pěstouni vztahy jako emočně naplněné, bezproblémové. Vztahy jsou pozitivní i v rodinách, kde pěstouni mají vlastní děti.

Mezi rodinou Schillerových a dalšími rodinami není rozdíl v tom, jak děti vytvářejí vzájemné vazby. Rozdíl je v jednom zásadním faktoru: nároky na schopnosti Schillerových „vybalancovat“ vysoce individuální požadavky na péči o každé dítě s tím, aby ani jedno z dětí nemělo pocit, že je zanedbáváno v důsledku péče o „pěstounského sourozence“.

Jaké máte vztahy ve Vašem širším okolí (sousedství, širší rodina, event. jiné komunity). Jsou podpůrné (emočně, vztahově, materiálně)?

Všichni pěstouni (mimo rodinu Ridových, kde širší příbuzenské vazby neexistují) žijí v širších příbuzenských vazbách, kde pěstounství i děti byly přijaty bez problémů.

U Schillerových se přijetí netýká jednoho dítěte ve vztahu k otci pěstounky. Ve všech rodinách existuje podpora, ať emoční, výchovná (hlídání dětí). Pěstounské rodiny, které žijí v sousedských komunitách, nemají problémy s přijetím dětí, i když v počátku byly reakce rozpačité či neutrální.

Téměř všechny rodiny se však setkaly s tím, že v okolí existuje někdo, kdo jejich motivaci považuje za ziskovou (finanční prospěch). V případě pěstounů/prarodičů někteří lidé odsuzují pěstouny za to, že vychovávají malé dítě v pozdním věku.

Všechny pěstounské rodiny (Schillerovi i další rodiny) mají v užších i širších sociálních vazbách podporu (menší či větší od okolností), všechny rodiny se však setkaly s negativní reakcí a přisuzování finančních pohnutek k pěstounství.

Co vás motivovalo k tomu, abyste se stali pěstouny?

V souboru všech rodin v podstatě existují tři základní motivace. Za prvé, touha po dítěti, když manželé nemohou mít vlastní děti (Schillerovi, Ridovi, Kirilovi). Za druhé, touha poskytnout potřebným dětem domov (Millerovi) a za třetí zajistit péči o děti v příbuzenském vztahu (Pirelovi, Lirovi).

Rodiny, které převzaly děti z touhy po dítěti, přijaly pěstounství jako alternativu k časově náročnějšímu procesu osvojení, přijaly děti bez požadavků na „bezchybný“ zdravotní či psychický stav, berou děti takové, jaké jsou, i s náročnými individuálními potřebami. To platí i v případě pěstounů s motivací poskytnout domov potřebným.

V případě příbuzenských vazeb pěstounů a dětí nebyl primární motiv pomoci potřebným dětem, ale zajistit péči o děti, které byly součástí širší rodiny. Pěstouni by za standardních okolností jiné dítě do péče nepřijali.

Z uvedeného vyplývá, že Schillerovi měli k pěstounství obdobný motiv jako další rodiny bez biologických vazeb. Všechny rodiny vykazují vysokou schopnost respektovat dítě a přijímat bez ohledu na rozsah handicapu.

Jakým způsobem se angažuje otec/matka do výchovy a péči o rodinu?

Všechny rodiny stojí na tradičním modelu rozdělení rolí, matka/pěstounka jako pečovatelka a „udržovatelka rodinného krbu“ a otec/pěstouna – živitele. Ženy jsou ve všech případech

v domácnosti mimo paní Ridovou. Všechny rodiny tento model předávají dále dětem. Ve všech rodinách se pěstouni angažují ve výchově v maximální míře s ohledem na volný čas.

Výjimkou je rodina Ridova, která nyní žije bez pěstouna, dívka však mužský vzor zažila a tuto roli nyní plní „dědeček“ ze strany matky.

Rodina Schillerova se v tomto ohledu neliší od srovnávaných pěstounských rodin.

Jaké činnosti jsou nezbytné k chodu domácnosti a kdo je vykonává?

Rodina Schillerova se od ostatních pěstounských rodin liší v tom, do jaké míry angažuje děti do zajištění chodu domácnosti. Je třeba ale dodat, že děti (starší sourozenecká dvojice) jsou nejstarší ze všech dětí. Významně se angažuje na chodu domácnosti i dcera paní Ridové.

Naopak, manželé Millerovi a Pirelovi i přes fakt, že žijí v rodinném domě se statkem, významnou pomoc od dětí nečekají a aktivitu ponechávají na dětech.

V souladu s tradičním rozdělením rolí v rodině většinu činností v domácnosti zajišťují matky/pěstounky. Rodina Schillerova angažuje nejstarší děti do zajištění chodu domácnosti v nejvyšší míře.

Jaké je materiální zázemí rodiny?

O všech rodinách lze říci, že jejich materiální zázemí je dobré. Všechny rodiny mají k dispozici automobil, v některých i automobilů více. Pouze jedna rodina, Ridovi (matka a dcera) bydlí v panelovém domě, dalších pět rodin obývá rodinný dům se zahradou a ve třech případech s hospodářstvím (zvířata, zahrada).

Děti ve sledovaných pěstounských rodinách vyrůstají v dobrých materiálních poměrech, v tomto se rodina Schillerova neodlišuje od ostatních.

Jaká je finanční podpora státu? Považujete podporu za dostačující pro naplnění potřeb dítěte?

Všichni pěstouni považují finanční podporu státu za dobrou, finanční příspěvky umožňují zajistit potřeby dětí. U dětí s handicapem jsou přiznány finanční příspěvky ve vyšších částkách.

Pěstouni oceňují podporu státu v oblasti odborné péče (psycholog, speciální pedagog, sociální pracovníce). Oceňují i podporu doprovázející organizace, která poskytuje poradenství, zajišťuje pobyty s dětmi.

Rodina Schillerova na rozdíl od jiných pěstounských rodin obdržela příspěvek na auto.

Jaký je zdravotní stav dětí? Pokud se léčí, pro jaké onemocnění a jaký to má vliv na rodinu?

Jak již bylo uvedeno, rodina Schillerova je výjimečná v tom, kolik přijala dětí s handicapem. Zdravotní a psychické problémy dětí výrazně zasahují rodinu, jak rovinnou organizační, tak vztahovou (potřeba individuální péče). Zdravotní problémy řeší rodina Kirilových u jednoho z dětí (srdeční vada) a rodina Lirových (ADHD). Jde o chronické zdravotní problémy s dlouhodobým řešením.

Akutní problémy spojené s psychickým stavem řešila rodina Pirelových a Ridových, a to v souvislosti s úmrtím (biologické matky a pěstouna).

Zdravotní nebo psychické problémy postihly většinu pěstounských rodin (mimo manželé Millerovy), rodina Schillerova se odlišuje intenzitou, kterou je konfrontována s potřebou péče o handicapované děti.

Jakým způsobem došlo k pěstounství, odehrály se mimořádné události, které pěstounství ovlivnily?

Ve většině rodin (mimo Pirelovy a Lirovy-pěstounství v příbuzenské vazbě) došlo k přechodu z péče ústavní do pěstounské s nezbytným adaptačním obdobím, situace rodin se postupně stabilizovala. Výjimkou jsou Pirelovi, kteří převzali děti po tragickém úmrtí jejich matky, trauma významně ovlivnilo vztahy v rodině, zejména na počátku. Smrt pěstouna, pana R. zasáhla pěstounství taktéž významně. Většina rodin nebyla pod vlivem mimořádných událostí.

Všechny rodiny spojuje to, jak se dokážou vyrovnat se zátěží chronickou i akutní, aniž by to ovlivnilo funkčnost rodiny nebo vztahy v rodině dlouhodobě.

6 Shrnutí výzkumné části

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, zda a jakým způsobem se odlišuje pěstounská rodina se 4 dětmi v pěstounské péči od pěstounské rodiny s menším počtem dětí (1-2) v pěstounské péči.

Základní výzkumná otázka zněla: **Existují rozdíly ve faktorech, které podmiňují funkční pěstounskou rodinu z pohledu pěstounů u rodin málopočetných (s 1-2 dětmi v pěstounské péči) a rodin mnohopočetných (se 4 dětmi v pěstounské péči)?**

Na základní otázku lze odpovědět: ano, existují rozdíly, netýkají se však klíčových oblastí vztahových, týkají se zejména míry zátěže na pěstouny s ohledem na individuální potřeby většího počtu dětí. Konkrétně se jedná o tyto rozdíly:

- Rodina Schillerových se od srovnávaných rodin liší tím, že má v péči 4 děti, navíc všechny zdravotně či psychicky postižené. Pěstouni musí zvládat závažnější problémy a ve vyšším měřítku. Pěstouni musí mít dostatečné kompetence k tomu, aby dokázali uvést v soulad vysoce individuální požadavky na péči o každé dítě s tím, aby ani jedno z dětí nemělo pocit, že je zanedbáváno v důsledku péče o „pěstounského sourozence“.
- Rodina Schillerova angažuje do zajištění chodu domácnosti nejvíce ze všech srovnávaných rodin dětí. Je však třeba vzít v úvahu, že děti jsou nejstarší.
- Finanční zabezpečení rodiny se odlišuje tím, že dětem byly přiznány finanční příspěvky s ohledem na zdravotní handicapy dětí a rodina obdržela příspěvek na auto.

Rodina Schillerova vykazuje stejné charakteristiky se srovnávanými pěstounskými rodinami:

- Všechny rodiny stojí na pevném, harmonickém a dlouholetém svazku manželů (s výjimkou paní Ridové, která je vdova, její manželství vykazovala tytéž charakteristiky).
- Všechny rodiny preferují tradiční model rozdělení rolí, pěstounka jako pečovatelka a „udržovatelka rodinného krbu“ a pěstoun jako živitel. Ženy jsou ve všech případech v domácnosti (mimo paní Ridovou). Všechny rodiny tento model předávají dále dětem.
- Děti ve sledovaných pěstounských rodinách vyrůstají v dobrých materiálních a finančních poměrech.

- Všechny rodiny spojuje to, jak se dokážou vyrovnat se zátěží chronickou i akutní, aniž by to ovlivnilo funkčnost rodiny nebo vztahy v rodině dlouhodobě.

Výše uvedené poznatky byly předloženy sociálním pracovnícím, které zajišťují dlouhodobě podporu pěstounským rodinám. Jejich názor na výsledek výzkumu je následující:

„Domníváme se, a naše domněnky vycházejí z dosavadních zkušeností, že rozdíly v oblasti faktorů, které ovlivňují funkčnost pěstounské rodiny s větším počtem dětí v pěstounské péči a pěstounské rodiny s jedním či dvěma dětmi v podstatě nejsou. Tedy ne zcela zásadní. Je pravdou, že pěstouni, kteří přijmou více než 2 (natož 3) děti, jsou spíše výjimeční a bohužel v současné době můžeme vycházet pouze z jediného případu.(...)“

Mohou se vyskytnout jisté nuance v zapojení dětí do chodu domácnosti. Pěstouni, kteří přijali více dětí, mají silnější tendence děti zapojovat do domácích prací, děti jsou zvyklé pomáhat si navzájem, starší pomáhají s péčí o mladší atp. Samozřejmě zapojení dětí do činností souvisejících s chodem domácnosti může z velké části ovlivnit i motiv pěstounů, tedy to, proč se vůbec rozhodli stát pěstouny. (...)

Další rozdíl může být vysledován ve finanční podpoře rodin s vyšším počtem dětí. Máme tím na mysli konkrétně příspěvek na zakoupení vozidla. Na ten rodiny s jedním nebo 2 dětmi nárok nemají. S tímto pak následně může dojít ke zhoršení vztahů s širším okolím, neboť rodiny s více než 2 dětmi v pěstounské péči se častěji setkávají s lidskou závistí a nepochopením. Během naší praxe došlo k několika případům anonymních oznámení týkajících se špatné péče pěstounů. Každé takové oznámení je samozřejmě prošetřeno, ale ani jednou se nestalo, že by se zakládalo na pravdě.“

Považuji vyjádření sociálních pracovníc z velké části za shodné se závěry výzkumu, v některých praktických příkladech jej doplňují.

Závěr

Pěstounská péče je jedna z forem náhradní rodinné péče, je možností, jak dětem, které se ocitly bez svých rodičů, bez rodinného zázemí a nejsou vhodné pro osvojení, poskytnout adekvátní náhradu rodiny. Díky pěstounské péči mají šanci děti, které jsou zdravotně nebo sociálně znevýhodněné, prožít své dětství v láskyplném a přátelském prostředí rodiny.

Z výzkumu vyplývá, že pěstounská péče není jen splněním touhy pěstounů po dítěti, ale je obrovským přínosem pro děti, které jsou do ní přijaty. V teoretické části práce uvádím jednotlivé přínosy, které pěstounská péče vykazuje, a tyto konkrétní její klady se v pěstounských rodinách potvrdily. V rodině mohou společně žít sourozenci, kteří by jinak byli umístěni v různých ústavních zařízeních, děti mají v rodině své soukromí a svůj prostor, šance je dána i dětem s postižením, získají od pěstounů spoustu praktických dovedností a znalostí, které jim umožní snadnější osamostatnění se v dospělém věku. Nejpodstatnějším přínosem pěstounské péče je z mého pohledu navázání citové vazby mezi pěstounem a dítětem. Tato citová vazba je základem pro celkový vývoj dítěte. Díky pěstounské péči mohou i děti, které trpěly citovou deprivací, dosáhnout velkých pokroků a je významná pro jejich budoucí život, kdy jejich schopnost navazovat vztahy bude mnohem větší.

Závěry, které lze vyvodit ze zjištěných dat napovídají tomu, že pěstounskou péči nelze vnímat pouze jako touhu pěstounských rodičů po dítěti, ale také jako nezanedbatelný a velice pozitivní přínos pro samotné dítě, které se ocitlo bez řádně fungující biologické rodiny a potřebuje rodinu „novou“. Výsledky průzkumu také přinesly zajímavý náhled na život pěstounských rodin. Z prezentovaných závěrů je zcela zřejmé, že pěstounská péče má řadu neoddiskutovatelných výhod, nejen pro pěstouny, kterým, pokud se jedná o obdobnou situaci, jako v rodinách uvedených pěstounů, je umožněno naplnit si své sny o rodinném životě, tak také bezesporu dětem, které získávají novou šanci na život v prostředí, které pro ně bude citově stabilní, a budou se v něm cítit bezpečně. Je zde také vyšší předpoklad pro kvalitní socializaci oproti ústavní péči. Přáním všech by mělo být, aby se děti cítily ve všech pěstounských rodinách tak šťastně, jako v rodinách, které jsem měla možnost osobně poznat.

Seznam tabulek

Tabulka 1 Příspěvky na úhradu potřeb dítěte závislého na pomoci jiné fyzické osoby.....	27
Tabulka 2 Transformační tabulka cílů.....	32
Tabulka 3 Složení pěstounských rodin zařazených do výzkumu.....	35
Tabulka 4 Základní charakteristika členů rodiny Schillerových.....	36
Tabulka 5 Základní charakteristika členů rodiny Millerových	40
Tabulka 6 Základní charakteristika členů rodiny Ridových	40
Tabulka 7 Základní charakteristika členů rodiny Pirelových.....	41
Tabulka 8 Základní charakteristika členů rodiny Lirových	41
Tabulka 9 Základní charakteristika členů rodiny Kirilových.....	42

Seznam použitých zdrojů

Adopce.com. *Projekt náhradní rodinné péče* [online]. 2010 [cit. 29. 9. 2014]. Dostupné z: <http://www.adopce.com>

BUBLEOVÁ, Věduna; FRANTÍKOVÁ, Jana; VRÁNOVÁ, Alena. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. 42 s. ISBN 978-80-87455-03-6.

Česko. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999, o sociálně právní ochraně dětí. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 1999 [cit. 25.9.2014]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. prosince 2012, občanský zákoník. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 2012 [cit. 29.9.2014]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 144 s. ISBN 978-80-247-1788-3.

GJURICHOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, 182 s. ISBN 80-247-0415-3.

HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 774 s. ISBN 978-807-3675-691.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-010-2.

Hledamerodice.cz. *Co je to pěstounství?* [online]. 2012 [cit. 08.09.2014]. Dostupné z: <http://www.hledamerodice.cz/co-je-pestounstvi.php>

Integrovaný portál MPSV. *Dávky pěstounské péče* [online]. 2012 [cit. 29. 9. 2014]. Dostupný z <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. 1. vyd. . Praha: Grada, 2008, 208 s. ISBN 978-80-247-2397-6.

JURÁŠKOVÁ, Olga; HORŇÁK, Pavel. *Velký slovník marketingových komunikací*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 271 s. ISBN 978-80-247-4354-7.

KONEČNÁ, Hana; SUDOVA, Markéta. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011, 88 s.

KOZEL, Roman, Lenka MYNÁŘOVÁ a Hana SVOBODOVÁ. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 304 s. ISBN 978-80-247-3527-6.

KOZEL, Roman. *Moderní marketingový výzkum: nové trendy, kvantitativní a kvalitativní metody a techniky, průběh a organizace, aplikace v praxi, přínosy a možnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 277 s. ISBN 80-247-0966-x.

LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 32 s. ISBN 80-86991-66-0.

LUKÁŠOVÁ, Růžena. *Organizační kultura a její změna*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 238 s. ISBN 978-80-247-2951-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-717-8304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994, 98 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodina očima dětí a rodičů. Propsy: Časopis pro moderní psychologii*. 1998, roč. 4, č. 2, s. 4 - 5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 445 s. ISBN 978-802-4610-566.

MATĚJČEK, Zdeněk; BUBLEOVÁ, Věduna; KOVAŘÍK, Jiří. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1997, 69 s. ISBN 80-85121-89-1.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Proces zprostředkování* [online]. 2013 [cit. 29. 9. 2014]. Dostupný z <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4

MULAČOVÁ, Věra; MULAČ, Petr. *Obchodní podnikání ve 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 520 s. ISBN 978-80-247-4780-4.

Portál pro sociální oblast. *Náhradní rodinná péče* [online]. 2011 [cit. 20. 8. 2014]. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/jnp/cz/rodina/nahradni_rodinna_pece/index.html

NAVRÁTILOVÁ, Jitka. *Role sociálních služeb v rodinné politice. Sociální práce*. Brno: AVSP, 2007, 1/2007, č. 1, s. 106 - 114. ISSN 1213-6204.

NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, 200 s. ISBN 978-80-247-5167-2.

PEMOVÁ, Terezie; PTÁČEK, Radek *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012, 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2.

Portál pro sociální oblast města Prahy. *Náhradní rodinná péče* [online]. 2011 [cit. 8.9.2014]. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/jnp/cz/rodina/nahradni_rodinna_pece/index.html

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

RYŠÁVKOVÁ, Veronika a kol. *Nový občanský zákoník úplně pro všechny*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. 304 s. ISBN 978-80-247-5157-3.

URBAN, Lukáš. *Sociologie trochu jinak*. 2. vyd. Praha: Grada, 2011, 271 s. ISBN 978-80-247-3562-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 430 s. ISBN 80-246-1074-4.

VYSEKALOVÁ, Jitka. *Emoce v marketingu: jak oslovit srdce zákazníka*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, 289 s. ISBN 978-80-247-4843-6.

VYSEKALOVÁ, Jitka. *Psychologie reklamy*. 4. vyd. Praha: Grada, 2012, 324 s. ISBN 978-80-247-4005-8.